

Utjecaj dječjeg stvaralaštva na vlastiti slikarski proces

Puškarčić, Mario

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Academy of Applied Arts / Sveučilište u Rijeci, Akademija primijenjenih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:279:220119>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

University of Rijeka
Academy of
Applied Arts

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Academy of Applied Arts - Repository APURI](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

SVEUČILIŠTE U RIJECI
AKADEMIJA PRIMIJENJENIH UMJETNOSTI

DIPLOMSKI RAD

Utjecaj dječjeg stvaralaštva na vlastiti slikarski proces

Mario Puškarić

Rijeka, lipanj 2024. g.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
AKADEMIJA PRIMIJENJENIH UMJETNOSTI
sveučilišni diplomski studij Likovne pedagogije

DIPLOMSKI RAD

Utjecaj dječjeg stvaralaštva na vlastiti slikarski proces

Mentor: prof. art. Siniša Majkus
Dodatna mentorica: doc. art. Nina Licul

Mario Puškarić
matični broj: 1645

Rijeka, lipanj 2024.

SAŽETAK

Svrha ovog rada je istražiti kako dječja kreativnost i razvoj likovnog izražavanja utječu na moj vlastiti slikarski proces, pri čemu se faze dječjeg likovnog napretka isprepliću s vlastitim likovnim izražavanjem. U teorijskom dijelu rada opisana je apstraktna umjetnost i razvoj dječje likovnosti, dok praktični dio opisuje istraživanje i analizu utjecaja dječjeg stvaralaštva na vlastite slikarske ideje. Cilj ovog istraživanja je analizirati kako djeca predškolske dobi reagiraju na apstraktne dvodimenzionalne forme i kako njihova kreativnost, oslobođena odgojno-obrazovnih normi, utječe na moj slikarski rad. Istražuje se vrijednost dječjeg crteža kao sredstva komunikacije te upotreba likovnih elemenata, izbor boja i motiva, te reakcije na zadanu temu. U istraživanje su uključena djeca predškolske dobi, iz dječjeg vrtića *Pčelice* u Rijeci. Tijek istraživanja pokazuje proces razmišljanja, od pokušaja imitacije dječjeg crteža do kolaboracije s djecom na istim slikama. Istraživanje se fokusiralo na integriranje dječje spontane kreativnosti s mojim slikarskim procesom kroz praktične aktivnosti s djecom u vrtiću. Također, ovo istraživanje je pokazalo da postoji povezanost između apstraktne umjetnosti i stvaralačkog procesa djece predškolske dobi, iako se dječji i umjetnički radovi ne mogu vrednovati na isti način. Djeca u ranim fazama razvoja fokusiraju se na pokret i liniju te uživaju u procesu stvaranja, dok starija djeca koriste složenije simbole kako bi izrazila svoju stvarnost i maštu. Na kraju ovog istraživanja, promatrajući dječje reakcije i interakcije s mojim apstraktnim podlogama, zaključio sam kako dječja sloboda izražavanja može unaprijediti moj likovni razvoj i razmišljanje.

SUMMARY

This paper explores how children's creativity and the development of artistic expression influence my own painting process, comparing the stages of children's artistic progress with my own artistic expression. The theoretical part deals with abstract art and the development of children's artistic skills, while the practical part describes the research and analysis of the impact of children's creativity on my own artistic ideas. The aim of this research is to analyze how preschool children respond to abstract two-dimensional forms and how their creativity, free from educational norms, affects my own painting work. It examines the value of children's drawings as a means of communication and the use of elements of art, the choice of colors and motifs, and reactions to the given topic. This research included preschool children from the "Pčelice" kindergarten in Rijeka. The course of the research shows the thought process, from attempts to imitate children's drawings to collaboration with children on the same paintings. The research focused on integrating children's spontaneous creativity with my painting process through practical activities with children in kindergarten. This research also showed that there is a connection between abstract art and the creative process of preschool children, although children's and artistic works cannot be evaluated in the same way. Children in the early stages of development focus on movement and line and enjoy the process of creation, while older children use more complex symbols to express their reality and imagination. At the end of this research, observing children's reactions and interactions with my abstract backgrounds, I concluded that children's freedom of expression can enhance my artistic development and thinking.

SADRŽAJ

TEORIJSKI DIO	1
1. UVOD	1
2. APSTRAKTNA UMJETNOST	2
3. RUKOPIS MODERNIH UMJETNIKA I DJEČJE STVARALAŠTVO	8
4. LIKOVNI RAZVOJ DJETETA	20
4.1. RAZDOBLJE IZRAŽAVANJA PRIMARNIM SIMBOLIMA	20
4.2. RAZDOBLJE IZRAŽAVANJA SLOŽENIM SIMBOLIMA	22
4.3. RAZDOBLJE INTELEKTUALNOG REALIZMA	24
4.4. RAZDOBLJE VIZUALNOG REALIZMA	26
4.5. UTJECAJ OKOLINE NA LIKOVNI RAZVOJ DJETETA	27
5. LIKOVNO STVARALAŠTVO DJECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA	28
PRAKTIČNI DIO	30
6. CILJ ISTRAŽIVANJA	30
7. TIJEK ISTRAŽIVANJA.....	31
8. ANALIZA LIKOVNIH RADOVA.....	33
9. UTJECAJ DJEČJEG STVARALAŠTVA NA VLASTITI LIKOVNI NAPREDAK	51
10. ZAKLJUČAK	54
POPIS LITERATURE	56
POPIS SLIKA	59
POPIS PRILOGA	62

TEORIJSKI DIO

1. UVOD

Naslov ovog rada, "Utjecaj dječjeg stvaralaštva na vlastiti slikarski proces", odnosi se na poveznicu između razvoja dječjeg crteža i dječje kreativnosti te mog likovnog izražavanja. Svrha rada je prikazati značajke razvoja likovnog izražavanja djeteta, prikazati osnovne faze likovnog napretka, istražiti poveznice između mog i dječjeg likovnog izričaja, te analizirati na koji način dječje stvaralaštvo utječe na moj slikarski proces.

Rad je podijeljen na teorijski i praktični dio. Na početku teorijskog dijela opisana je apstraktna umjetnost kao medij prenošenja informacija i njena poveznica sa dječjim likovnim izražavanjem. Taj dio predstavlja vezu između svijeta umjetnosti i dječjeg likovnog razvoja. U nastavku teorijskog dijela opisan je likovni razvoj djeteta i utjecaj okoline na isti, te se utvrđuju karakteristike kreativnog izražavanja djece predškolske dobi.

U praktičnom dijelu rada opisan je cilj, tijek istraživanja koje obuhvaća vlastita razmišljanja o povezivanju vlastitog apstraktnog rada s dječjim crtežom, planiranje i izradu apstraktnih podloga za intervenciju djece predškolske dobi. Analizirane su intervencije djece predškolske dobi na pripremljene apstraktne podloge prema tri kriterija: upotreba likovnih elemenata, motiv i reakcija na zadanu ili slobodnu temu, te su doneseni zaključci koji potvrđuju teorijski dio rada koji se odnosi na likovni razvoj djece. Na kraju praktičnog dijela napravljena je analiza radova te je opisan sam utjecaj ovog istraživanja na daljnji tijek mog likovnog izražavanja.

2. APSTRAKTNA UMJETNOST

Ovaj smjer moderne umjetnosti pojavio se početkom 20. stoljeća. Nastao je pod utjecajem kubizma, fovizma i ekspresionizma te je isprva izazvao veliki otpor publike. Počeci apstrakcije vežu se uz ruskog slikara Vasilija Kadinskog koji je 1910. godine prvi stvorio potpuno apstraktnu sliku pod nazivom *Apstraktni akvarel*.

SLIKA 1. Vasilij Kandinski, *Apstraktni akvarel*, 1910. g.¹

Pravac je poznat po svom čistom izrazu oblika, linija i boja, kao i višeznačnosti teme. Dakle, riječ je o umjetničkom izričaju različitom od bilo kojeg stvarnog prikaza, a svrha mu je stvoriti prostor koji je potpuno drugačiji od prirodnog prostora. Ovaj osjećaj apstraktnog prostora postiže se korištenjem različitih geometrijskih oblika, kao i točaka, linija i čvrstih boja.

Kao umjetnički trend, poznat je i kao nereprezentativna umjetnost, što znači da ovaj stil nema veze s tradicionalnom reprezentativnom ili figurativnom umjetnošću. Ova udaljenost od stvarnosti ne implicira negaciju, već sugerira suprotnost ili kontrast. Zapravo, bit apstrakcije

¹ Vasilij Kandinski: Prvi apstraktni akvarel (1910, Ekspresionizam), <https://www.mozaweb.com/hr/Extra-Slike-Vasilij-Kandinski-Prvi-apstraktni-akvarel-1910-Ekspresionizam-42505> (pristupljeno: 13. lipnja 2024.)

je uglavnom istraživanje izvorne suštine predmeta. Stoga apstraktna umjetnost pokušava uhvatiti najčišću studiju svjesnih i nesvjesnih razina u svom umjetničkom izrazu.² Umjetnik ima potpunu slobodu u pogledu primjene tehnika, likovnih elemenata i kompozicija.

Kada govorimo o apstraktnom slikarstvu neki od najutjecajnijih umjetnika su: Jackson Pollock, Kazimir Maljevič, Piet Mondrian, Paul Klee te El Lissitzky. Odabrani primjeri najbolje prikazuju razliku između organičke i geometrijske apstrakcije te različite pristupe apstraktnom slikarstvu. Svim ovim umjetnicima zajedničko je to što su se htjeli odvojiti od figuracije te se izraziti osnovnim likovnim elementima, koji su, kako oni smatraju, dovoljni za prikaz likovne istine. Iako su pripadali različitim umjetničkim pokretima, srž ideje likovnog stvaralaštva svima je bila ista.

SLIKA 2. Jackson Pollock, *One: Number 31*, 1950. g.³

² MIŠKO ŠUVAKOVIĆ, *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Horetzky, Zagreb Vlees & Beton, Ghent, 2005. (str. 59.)

³ MoMa, Jackson Pollock, *One: Number 31*, 1950.g., <https://www.moma.org/collection/works/78386> (pristupljeno: 12. lipnja 2024.)

One: No. 31, 1950 jedna je od najpoznatijih slika koju je 1950. godine stvorio američki slikar Jackson Pollock. Ova slika je jedan od najboljih primjera Pollockovog *drip* stila, s kojim je revolucionirao apstraktni ekspresionizam. Impresivne dimenzije slike; 269,5 x 530,8 cm, dodatno naglašavaju monumentalnost njegova likovnog izraza. Slika sadrži Pollockovu tehniku kapanja boje po platnu, stvarajući slojeve kaotičnih, ali skladnih linija i mrlja. Ovakav pristup omogućuje mu izražavanje sirove emocije i energije, stvarajući dojam pokreta i dubine bez korištenja tradicionalnih kompozicijskih elemenata.⁴

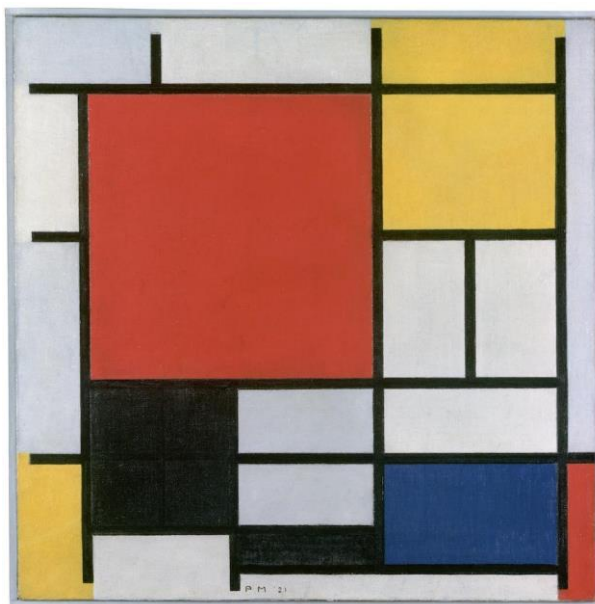
SLIKA 3. Kazimir Maljevič, *Yellow, orange, green*, 1914. g.⁵

Kazimir Maljevič, poznat po svom inovativnom doprinosu geometrijskoj apstrakciji, stvorio je 1914. godine sliku pod nazivom *Yellow, orange, green*. Rad je napravljen u tehnici ulja na platnu, a dimenzije rada su 71 x 54 cm. Ova slika predstavlja savršen primjer njegovog suprematističkog stila, gdje se fokusirao na osnovne geometrijske oblike i čiste boje kako bi

⁴ Ziher.hr, Jackson Pollock - umjetnik koji je slikao ono što i sam jest, <https://www.ziher.hr/jackson-pollock-umjetnik-koji-je-slikao-ono-sto-i-sam-jest/> (pristupljeno: 13. lipnja 2024.)

⁵ Kazimir Maljevič: Žuto, narančasto, zeleno, 1914., Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/maljevic-kazimir>. (pristupljeno: 12. lipnja 2024.)

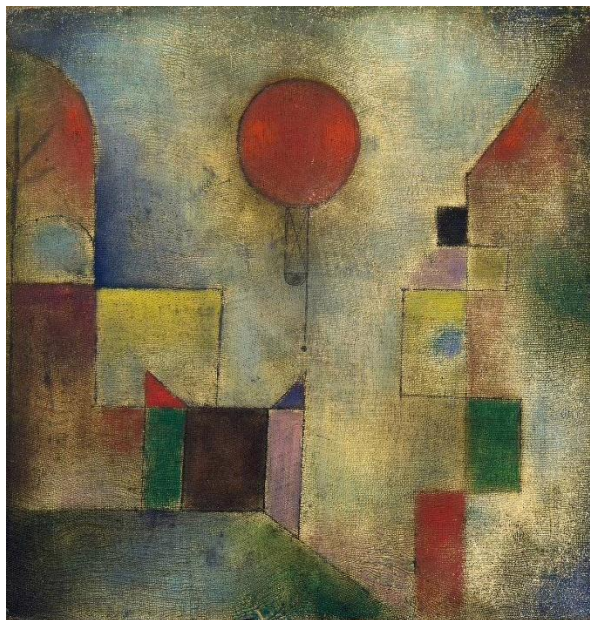
izrazio svoje umjetničke ideje. U ovoj kompoziciji Maljevič koristi tri boje: žutu, narančastu i zelenu, koje su strateški postavljene kako bi stvorile vizualnu harmoniju i dinamiku. Žuta boja simbolizira svjetlost i optimizam, narančasta predstavlja energiju i kreativnost, dok zelena evocira prirodu i smirenost. Maljevič je ovim djelom želio prikazati umjetnost koja nadilazi tradicionalne forme i predstavlja dublje, univerzalne istine kroz apstrakciju. Slika *Yellow, orange, green* ne samo da ilustrira Maljevičevu tehničku vještinu, već i njegovu sposobnost da prenese emocionalnu dubinu i filozofsku refleksiju kroz jednostavne oblike i boje.

SLIKA 4. Piet Mondrian, *Composition with Red, Blue and Yellow*, 1930. g.

Composition with Red, Blue and Yellow Piet Mondriana iz 1930. godine jedan je od ključnih radova u povijesti apstraktne umjetnosti. Na ovoj slici Mondrian koristi osnovne boje i geometrijske oblike kako bi postigao savršen balans i harmoniju. Pravokutnici crvene, plave i žute boje razdvojeni su crnim linijama koje variraju u debljini, stvarajući vizualni ritam na platnu. Djelo je napravljeno u tehnici ulja na platnu, a dimenzije rada su 45 x 45 cm. Mondrianova filozofija naglašava redukciju forme i boje do njihovih najčišćih elemenata.

Kroz ovu minimalističku kompoziciju umjetnik istražuje dublje estetske i filozofske ideje, težeci prema izražavanju suštine vizualnog jezika apstraktne umjetnosti.⁶

SLIKA 5. Paul Klee, *Red Balloon*, 1922.g.

Red Balloon iz 1922. godine jedno je od značajnih djela Paula Kleea. U ovoj slici, Klee prikazuje lebdeći crveni balon u apstraktnom urbanom pejzažu, koristeći geometrijske oblike i živopisne boje kako bi stvorio osjećaj laganosti i dječje mašte. Pozadina slike sastoji se od različitih kvadrata i pravokutnika, koji se mogu interpretirati kao zgrade ili arhitektonski elementi, dok crveni balon stvara kontrast i fokus u kompoziciji⁷. Klee je koristio tehniku ulja na platnu premazanom kredom, što mu je omogućilo da postigne teksturalnu dubinu i vibraciju boja, a dimenziju rada su 31,8 x 31,1 cm. Djelo odražava njegovu sklonost prema

⁶ Khan Academy, Mondrian, Composition with Red, Blue and Yellow, <https://www.khanacademy.org/humanities/ap-art-history/late-europe-and-americas/modernity-ap/a/mondrian-composition>, (pristupljeno: 13. lipnja 2024.)

⁷ Impart Art, Red Balloon by Paul Klee Between the Geometric and the Urban, <https://www.impartart.net/education-blogs/paul-klee-the-red-balloon-1922/>, (pristupljeno 13. lipnja 2024.)

igri s formom i bojom, te istraživanju vizualnih i emocionalnih aspekata umjetnosti.⁸ *Red Balloon* primjer je Kleeovog eksperimentalnog pristupa, koji je bio karakterističan za njegov rad tijekom njegovog djelovanja u Bauhausu, gdje je kombinirao pedagoški rad s inovativnim umjetničkim praksama.

SLIKA 6. El Lissitzky, *Proun 19D*, 1920.g.

El Lissitzkyjeva slika *Proun 19D* iz 1920. godine predstavlja izrazito avangardno djelo koje spaja arhitektonske i likovne elemente. Naziv "Proun" dolazi od ruske fraze koja znači "projekcija budućnosti" (odnosno projekt budućnosti). Djelo je napravljeno kombinacijom različitih tehnika i materijala kao što su gips, ulje, lak, kreda, papiri u boji, brusni papir, karton, metalik boja i metalna folija na šperploči, a dimenzije rada su 97,5 x 97,2 cm. *Proun 19D* kombinira dinamične elemente, poput dijagonalnih linija i kontrastnih boja, stvarajući osjećaj prostorne dubine unutar dvodimenzionalnog platna. Ova slika reflektira Lissitzkyjevu

⁸ Guggenheim, Paul Klee, Red Balloon, <https://www.guggenheim.org/artwork/2143>, (pristupljeno 13. lipnja 2024.)

težnju prema stvaranju novih vizualnih jezika koji bi izrazili modernistički duh i potrebu za transformacijom društva kroz apstraktnu umjetnost.⁹

3. RUKOPIS MODERNIH UMJETNIKA I DJEČJE STVARALAŠTVO

Privlačnost dječjeg likovnog izražavanja kao paradigme avangardne umjetnosti u ranom 20. stoljeću može se pripisati dvama ključnim čimbenicima. Prvo, raširena fascinacija djecom i njihovim umjetničkim kreacijama diljem Europe potaknula je romantiziranu percepciju djeteta kao neokaljanog, urođenog umjetnika. Drugo, došlo je do oživljavanja težnje za temeljnom umjetničkom produkcijom, što se djelomično može pripisati vrhuncu profinjenosti postignutoj u području vizualnih umjetnosti. Nije slučajno da su europski slikari i kipari tražili inspiraciju u afričkim rezbarijama i primitivnoj umjetnosti općenito, unatoč ograničenom poznavanju njihova značenja i svrhe. Privlačnost dječjih umjetničkih djela ovim je umjetnicima razumljiva, budući da je djelovala na principima, interpretacijama i konotacijama koje su bile potpuno nepovezane sa sofisticiranim slikama koje su sami proizveli. Usporedno s odbacivanjem ustaljenih likovnih konvencija, javila se čežnja za izravnijim i neposrednim pristupom sagledavanja i prikazivanja svijeta, kvalitetom koju je dječja umjetnost utjelovila. Unutarnji svijet, ispunjen dubokim emocijama i osjećajima, bio je u središtu pažnje umjetnika koji su odbacili ideju repliciranja vanjske stvarnosti. Pronašli su utjehu u dječjoj umjetnosti, gledajući na nju kao na vrata za pristup vlastitom unutarnjem izričaju. U današnjoj perspektivi, dječja se umjetnost poštuje kao iskonski jezik, onaj koji izražava njihove emocije i dodiruje njihovo davno izgubljeno djetinjstvo. Ovo djetinjstvo, bilo zapamćeno, zamišljeno, željeno ili rekonstruirano ima golemu važnost na umjetnikov daljnji napredak. Utjecaj dječje umjetnosti na moderne umjetnike doveo je do teorije formalizma, posebno vidljivog u *Eseju o esteticima* Rogera Frya. Formalisti, koji su zagovarali modernu umjetnost, vjerovali su da je smisao za estetiku intrinzičan i subjektivan. Osjetljivost za formu vidjeli su kao prirodnu osobinu, onu koju djeca posjeduju urođeno.

⁹ MoMa, The Many Lives of El Lissitzky's *Proun 19D* (1920 or 1921), <https://post.moma.org/the-many-lives-of-el-lissitzkys-proun-19d-1920-or-1921/>, (pristupljeno: 13. lipnja 2024.)

Posljedično, dječji crteži smatrani su svjedočanstvom njihovih maštovitih života, koji se razlikuju od praktičnih briga odraslih u stvarnom svijetu.¹⁰

Njemački slikar i crtač švicarskih korijena Paul Klee isprva je postao istaknut kao član njemačkog ekspresionističkog kolektiva poznatog kao *Der Blaue Reiter*. Kasnije je preuzeo ulogu profesora na Bauhausu, vrlo utjecajnoj umjetničkoj školi u Njemačkoj tijekom međuratnih godina. Kleeov umjetnički raspon toliko je opsežan da se ne može svrstati u bilo koji umjetnički pokret ili instituciju. Njegove slike često uključuju elemente mašte, dječje iskrenosti i nenaglašene duhovitosti. Nakon što je tijekom pariške izložbe uronio u svijet kubističke umjetnosti, Klee je kao istaknuta figura pokreta *Plavi jahač* doživio značajnu transformaciju u svom umjetničkom pristupu. Utjecaj ovog susreta ostavio je neizbrisiv trag na njegov jedinstveni umjetnički izričaj. Njegov životni vijek obilježen je iznimnim izljevom kreativnosti i produktivnosti, što je rezultiralo nastankom oko devet tisuća umjetničkih djela. Kao što je već spomenuto, inspiraciju pronalazi u dječjim radovima, nastojeći njihovu perspektivu utjeloviti u svojim umjetničkim manifestacijama.¹¹

Slika *Hot Pursuit* Paula Kleea, nastala 1939. godine, izrađena je tehnikom obojene paste i ulja na papiru, a dimenzija je 48,3 x 64,8 cm. Ova slika predstavlja tipičan primjer Kleeovog apstraktnog stila, koji kombinira jasne linije, ujednačenost boja i geometrijske oblike. Kroz svoje djelo Klee je često istraživao teme mašte i snova, što se može vidjeti i u *Hot Pursuit*. Slika može biti interpretirana kao prikaz figurativnih elemenata u apstraktnom kontekstu, što je karakteristično za Kleeovu umjetnost. Osim estetske vrijednosti, *Hot Pursuit* reflektira i Kleeovu fascinaciju djetinjstvom i ljudskom psihologijom, što je česta tema njegovih radova. Linijske istanjene figure u pokretima također vidimo i u dječjem radu na slici 8. Ovakav jednostavan prikaz ljudske figure potječe još od špiljskog slikarstva, a jedna je od početnih osnova prikazivanja čovjeka kod djece.¹²

¹⁰ ROGER FRY, *An Essay in Aesthetics*, 1909.

¹¹ Britannica, Paul Klee, <https://www.britannica.com/biography/Paul-Klee>, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)

¹² Harvard Art Museum, *Hot Pursuit*, <https://harvardartmuseums.org/collections/object/227564>, (pristupljeno 20. lipnja 2024.)

SLIKA 7. Paul Klee, *Hot pursuit*, 1939. g.

SLIKA 8. Kadar sa slike 34. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

Još jedan slikar koji je pronalazio inspiraciju u dječjim radovima bio je Juan Miró. Uz nepokolebljivu predanost eksperimentiranju i cjeloživotnom istraživanju neobjektivnosti, izvršio je neizbrisiv utjecaj na svijet umjetnosti. Platno je poslužilo kao igralište za njegovu podsvijest, gdje je oživjela duboka čežnja za djetinjstvom i slavljenjem njegovog katalonskog nasljeđa. Upotrebom jedinstvenih simboličkih slika, organskih i geometrijskih oblika te apstraktnih i polu-apstraktnih objekata, neumorno je stvarao vlastito osebujno djelo u različitim medijima, uključujući keramiku, gravure i velike brončane instalacije. Njegov

¹³ Wikimedia Commons, Hot Pursuit by Paul Klee, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hot_Pursuit_by_Paul_Klee,_1939._colored_paste_and_oil_on_paper_on_jute_-_Fogg_Museum,_Harvard_University_-_DSC01604.jpg, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)

revolucionarni stil odigrao je ključnu ulogu u avangardnom pokretu ranog 20. stoljeća, pomičući granice prema većem širenju i konačnoj potpunoj apstrakciji. Inspiriran umjetnošću dječjih crteža, Joan Miró nastojao je pronaći svoj vlastiti umjetnički glas oponašajući njihovu nesputanu kreativnost. *Signs and Meteors* umjetničko je djelo Joan Miróa iz 1958. godine.¹⁴ Ova slika predstavlja složenu kompoziciju koja kombinira apstraktne elemente s ponavljajućim simbolima, karakterističnima za Miróov stil. Koristeći boje i oblike na simboličan način, Miró stvara osjećaj pokreta i dubine kroz svoje linearne načine izražavanja. Takva privrženost isticanju simbola u likovnim radovima može se vidjeti i kod djece u primjeru na slici 10 i 11.

SLIKA 9. Joan Miro, *Signs and Meteors*, 1958. g.¹⁵

¹⁴ PENELOPE J. E. DAVIES, WALTER B. DENNY, FRIMA FOX HOFRICHTER, JOSEPH JACOBS, ANN M. ROBERTS, DAVID L. SIMON, Jansonova povijest umjetnosti, 2007., Varaždin 2021., (Str. 997)

¹⁵ Guggenheim, Joan Miro, *Signs and Meteors*, <https://www.guggenheim.org/artwork/8519>, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)

SLIKA 10. Kadar sa slike 28. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

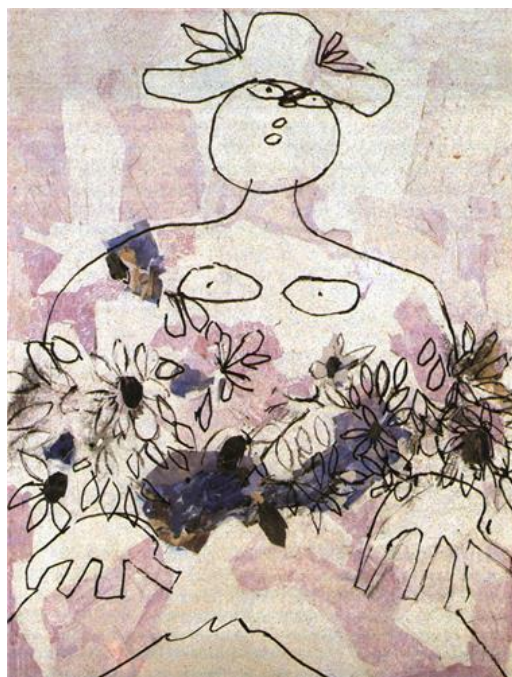

SLIKA 11. Kadar sa slike 38. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

Slavko Kopač bio je hrvatski slikar i kipar. Diplomirao je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 1937. godine, gdje je studirao pod vodstvom profesora Vladimira Becića. Nakon završetka studija, Kopač je 1943. godine otišao u Italiju, a 1948. godine preselio se u Pariz, gdje je proveo ostatak svog života. U Parizu je surađivao s poznatim umjetnicima i postao važan dio tamošnje umjetničke scene. Kopačev rad karakterizira upotreba različitih materijala i tehnika. Bio je poznat po svojoj maštovitosti i sklonosti eksperimentiranju, što je rezultiralo originalnim i inovativnim djelima. Njegova djela obuhvaćaju slike, skulpture i crteže, a često su tematski povezana s nadrealizmom i apstraktnom umjetnošću. Njegova djela izlagana su na mnogim izložbama diljem svijeta, a značajan dio njegove umjetničke

ostavštine nalazi se u privatnim zbirkama i muzejima. Kopač je ostao upamćen kao samozatajan umjetnik velikih dometa, čiji rad i danas inspirira mnoge.¹⁶

Slika *Cvjećarica II* nastala je 1973. godine, predstavlja primjer njegove upotrebe kolaža i sofisticirane upotrebe boja. Napravljena je u kombiniranoj tehnici na šperploči. Rad se ističe suptilnim tonovima i kolorističkim odnosima, što je karakteristično za Kopačevu kasniju fazu umjetničkog stvaralaštva. Motiv cvjećarice, često prisutan u njegovom opusu, kombiniran je s apstraktnim elementima, stvarajući fluidan i poetičan kompozicijski sklop. Ova slika reflektira Kopačevu fascinaciju prirodom i njenim organskim oblicima, interpretiranim kroz prizmu modernističkih estetskih principa. Kao i kod primjera na slici 13. možemo vidjeti da je Kopač također bio inspiriran pojednostavljenim dječjim prikazom oblika i figuracije.

SLIKA 12. Slavko Kopač, *Cvjećarica II*, 1973. g.

¹⁶ ŽARKO DOMLJAN (glavni urednik), *Enciklopedija Hrvatske Umjetnosti*, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža" Zagreb, 1995.

SLIKA 13. Kadar sa slike 42. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

Sljedeći umjetnik povezan je s Kopačem kroz sličan likovni izričaj, odnosno prikaz sirove umjetnosti u pokretu *Art brut*. Kada se promatrač susretne sa slikom glasovitog francuskog umjetnika Jeana Dubuffeta, u početku mu se može činiti da je riječ o radu djeteta. Zanimljivo je da je i sam Dubuffet na dječje crteže gledao kao na utjelovljenje neukročene kreativnosti i nastojao je preslikati njihovu bit u vlastita umjetnička nastojanja. To ga je navelo da svoja platna ispuni „nasumičnom“ škrabotinom, mrljama i grubo skiciranim likovima. Dubuffetova likovna tehnika, obilježena grubim radom kista i odvažnim, teškim potezima, skreće prema nekontroliranoj agresiji, a ne doživljenoj nevinosti koja se tipično povezuje s dječjom umjetnošću. Njegov stil, iako povremeno prožet domišljatošću, neosporno je snažan te odražava njegovu želju da pomakne granice umjetnosti i njegovo duboko nezadovoljstvo zapadnom kulturom. Vrijedno je napomenuti da je, kada je Dubuffet naslikao "Pogled na Pariz: Život pun zadovoljstva", svijet bio upleten u još jedan razorni rat, što je činjenica koju je teško razlučiti iz naizgled dječjih elemenata slike i njezina naslova, koji predstavlja pariški život kao sretnu i bezbrižnu svakodnevicu.¹⁷ *Jean Paulhan* je portret Jean Dubuffeta iz 1946. godine, koji prikazuje francuskog pisca i kritičara. Dubuffet je koristio tehniku koja se naziva *haut pate* (hrv. *debela pasta*), gdje je na površinu slike nanio debele slojeve akrilne boje i materijala, stvarajući teksturalni i reljefni efekt, a dimenzije rada su 108,9 × 87,9 cm. Ovaj stil bio je dio Dubuffetove šire umjetničke filozofije poznate kao *Art brut* (hrv. *sirova*

¹⁷ PENELOPE J. E. DAVIES, WALTER B. DENNY, FRIMA FOX HOFRIKTER, JOSEPH JACOBS, ANN M. ROBERTS, DAVID L. SIMON, Jansonova povijest umjetnosti, 2007., Varaždin 2021., (str. 1045.)

umjetnost), koja je naglašavala spontanost, sirovitost i nekonvencionalne metode izrade. Lice Paulhana prikazano je s grubim, nepravilnim linijama i bogatim teksturama koje ističu njegovu jedinstvenu osobnost i karakter. Kroz ovaj rad, Dubuffet želio je izraziti svoju sklonost prema autentičnim i nefiltriranim prikazima, suprotstavljajući se tradicionalnim estetskim normama. Sličan prikaz figure djeteta predškolske dobi može se vidjeti na slici 15.

SLIKA 14. Jean Dubuffet, *Jean Paulhan*, 1946. g.¹⁸

SLIKA 15. Kadar sa slike nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

¹⁸ THE MET, Jean Dubuffet, Jean Paulhan, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/489963>, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)

Jean-Michel Basquiat još je jedan slikar koji je svoju inspiraciju tražio u dječjoj likovnosti. Uzdigavši se s njujorške punk scene, Jean-Michel Basquiat proslavio se kao vrlo produktivan ulični crtač grafita. Njegov talent i kreativnost omogućili su mu da neprimjetno prijeđe s ulica u središtu grada u svjetski poznate umjetničke galerije. U roku od samo nekoliko godina Basquiatova karijera skočila je u nebo, izbacivši ga na vrh svijeta umjetnosti. Ovaj američki naivni slikar ima istaknutu poziciju unutar hvaljenog umjetničkog pokreta neoekspresionizma. Slike podsjećaju na dječje crteže, odlikuju se jednostavnim oblicima koji nemaju uvijek funkciju prenošenja estetskog.¹⁹

Warrior iz 1982. godine je jedno od najpoznatijih djela Jean-Michela Basquiata. Ova slika prikazuje ratnika s mačem, ističući teme borbe i otpora koje su bile ključne u Basquiatovom radu. Slika je često tumačena kao polu-autobiografsko djelo koje odražava umjetnikovu borbu s društvenim i političkim nejednakostima. Slika je napravljena u tehnici akrila i uljanih pastela na drvenoj ploči, a dimenzija je 180 x 120 cm. Basquiat koristi snažne boje i ekspresivne linije kako bi stvorio dinamičan prikaz ratnika, što dodatno naglašava emocionalnu i fizičku snagu prikazanog lika. Kompozicija slike i korištenje simbolike podsjećaju na Basquiatov prepoznatljivi stil, koji kombinira elemente grafita s utjecajima afričke, karipske i američke kulture. Kao što vidimo i u niže navedenim primjerima (slika 17. i 18.), inspiracija za ovo djelo je i sam dječji crtež koji jednostavnim prikazom figura prenosi određenu poruku.²⁰

¹⁹ Artnet, Jean-Michel Basquiat, <https://www.artnet.com/artists/jean-michel-basquiat/>, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)

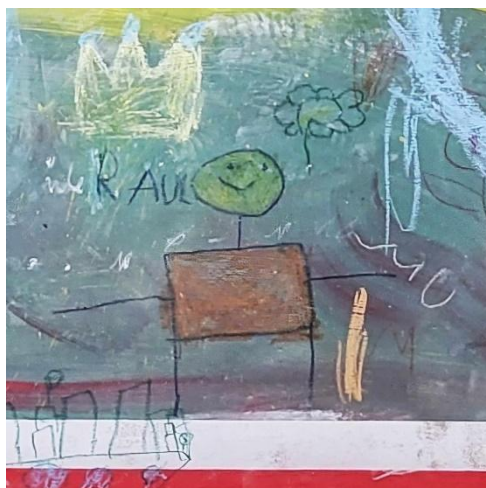
²⁰ Christie's, Jean-Michel Basquiat: Warrior, <https://ar.christies.com/upclose-warrior/index.html>, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)

SLIKA 16. Jean – Michel Basquiat, *Warrior*, 1982. g.

SLIKA 17. Kadar sa slike 32. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

SLIKA 18. Kadar sa slike 32. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

Goran Štimac rođen je 1959. godine u Rijeci. Diplomirao je likovnu umjetnost na Pedagoškom fakultetu u Rijeci 1986. godine i kiparstvo na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 1988. godine u klasi prof. Marije Ujević. Impresivna izložbena djelatnost Gorana Štimca sastoji se od pedesetak samostalnih izložbi skulptura, slika i crteža te preko sto dvadeset skupnih izložbi u Poljskoj i inozemstvu. Za svoj umjetnički rad dobio je mnoga priznanja, a radovi mu se nalaze u zbirkama Moderne galerije Zagreb, Muzeja moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci i Zbirci hrvatskog suvremenog kiparstva Slavonski Brod.²¹

Slika *Žuti buket* nastala je 2005. godine, u tehnici ulja na platnu, a dimenzija je 100 x 120 cm. Na radu je naglašena čista upotreba likovnih elemenata koji u konačnici tvore objedinjenu funkcionalnu kompoziciju. U ovoj apstraktnoj priči, boja se pojavljuje kao glavno sredstvo likovne komunikacije, a koristi se kao linija koja korespondira s mrljom. Ovaj rad može asociirati na likovno izražavanje djeteta u fazi šaranja, zbog zanemarivanja figurativnog prikaza motiva te privrženosti prikazu čistih likovnih elemenata.

²¹ Štimac Goran: Biografija, <https://stimacgoran.weebly.com/>, (pristupljeno: 28. lipnja 2024.)

SLIKA 19. Goran Štimac, *Žuti buket*, 2005. g.

SLIKA 20. Kadar sa slike 44. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

4. LIKOVNI RAZVOJ DJETETA

Likovno izražavanje djeteta odvija se određenim redoslijedom. Prema Belamarić, likovni razvoj djeteta odvija se u nekoliko razvojnih faza, koje se nastavljaju jedna na drugu.²²

4.1. RAZDOBLJE IZRAŽAVANJA PRIMARNIM SIMBOLIMA

U skladu s interakcijom sa svojom okolinom i roditeljima, najčešće između 2. i 3. godine, djeca na temelju imitacije ili modeliranja roditelja i sama posežu za papirom i olovkom. Djeca najprije rade točno ono što su uočila, svoju ruku pokreću zajedno s olovkom po papiru. Ti pokreti nisu mehanički već podsvjesno percipirane i zapamćene pokrete uvode u novu aktivnost, a rezultat je prva faza pripreme djeteta za crtanje, odnosno pisanje.²³

Tijekom ranog djetinjstva, točnije tijekom prve tri godine djetetova života, njegove likovno-vizualne kompetencije, tehnike i raspon baratanja sadržajem usklađuju se s psihofizičkim sposobnostima. To im omogućuje da se izraze različitim metodama i medijima. Igra je temeljni, i najvažniji element angažmana malog djeteta, koji obuhvaća sva njihova osjetila. Kroz dodir, miris i okus djeca istražuju i upoznaju svijet. Igra služi kao najutjecajniji prethodnik budućim radnim nastojanjima, jer "igrajući se radi, a igra se radeći"²⁴. Ova praksa ne samo da njeguje osnovne vještine promatranja i izražajne sposobnosti, već i proširuje njihova iskustva i učvršćuje njihovo razumijevanje svijeta.

Tijekom faze izražavanja primarnih simbola, odnosno faze šaranja, postoje različita razdoblja koje neuvježbani promatrač možda neće lako uočiti. Razlikovanje simboličkih izraza dvogodišnjaka i trogodišnjaka, ili čak dvogodišnjaka i četverogodišnjaka, može se na prvi pogled učiniti beznačajnim. Međutim, važno je napomenuti da postoji značajan nesrazmjer između ovih faza razvoja. Tijekom početne faze primarnih simbola, koja počinje u dobi od otprilike jedne godine i traje do druge ili treće godine, postoji razdoblje nestrukturiranog ili

²² DOBRILA BELAMARIĆ, *Dijete i oblik*, Školska knjiga, Zagreb, 1986., (str. 25.)

²³ NADA GRGURIĆ, MARIJAN JAKUBIN., *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje*, Metodički priručnik, EDUCA, Nakladno društvo, Zagreb, 1996.

²⁴ Isto (str. 34.-44.)

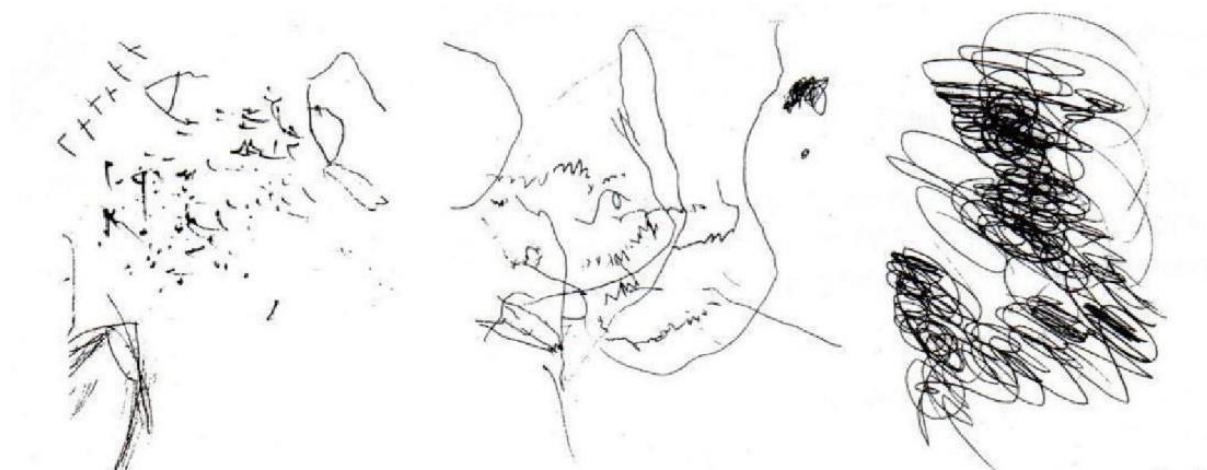
nasumičnog likovnog izražavanja. Ovaj izraz odraslim ljudima može se činiti kao puka slučajnost jer se sastoji od jednostavnih linija nastalih kroz osnovne pokrete, no to uistinu nije tako. Olovka se obično čvrsto drži između prstiju, a pokreti u zglobu su minimalni. Umjesto toga, kretanje podlaktice, kretanje naprijed-natrag, određuje smjer i duljinu linija. Često se ova radnja ponavlja više puta. Dijete može povremeno pažljivo promatrati svoj crtež, ali značaj leži u praćenju i u uživanju u liniji, a ne u kontroli nad njom. Olovka se rijetko podiže s papira osim kada se dijete prestane pomicati, odnosno crtati. Kasnije, kako zglob postaje pokretljiviji, koriste se manji lukovi, ali još uvijek nema pokreta prstiju. To je djelomično zbog varijacija u čvrstoći držanja olovke: ponekad dijete drži olovku kao čekić, a ponekad je čvrsto među prstima. Fazu izražavanja primarnim simbolima još nazivamo i fazom šaranja.

Na sljedećim primjerima vidimo nekoliko načina crtanja koji nam pojašnjavaju psihomotoričku fazu djeteta.

SLIKA 21. Prvi pokušaj. Olovka (2 g.)²⁵

²⁵ NADA GRGURIĆ, MARIJAN JAKUBIN., *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje*, Metodički priručnik, EDUCA, Nakladno društvo, Zagreb, 1996.

SLIKA 22. Udarno risanje. Olovka (2 g.) Titrajno risanje. Olovka (2 g.) Kružno risanje. Olovka (2 g.)²⁶

4.2. RAZDOBLJE IZRAŽAVANJA SLOŽENIM SIMBOLIMA

Faza izražavanja složenim simbolima, ili faza sheme, obično se javlja tijekom četvrte do šeste godine djetetova života. Na početku ove faze djeca svoje izražavanje počinju povezivati s određenim značenjima i daju imena svojim crtežima. U tom razdoblju likovnog izražavanja vidljive su dvije različite faze.²⁷

1. FAZA	likovna aktivnost – likovno djelo – misaone operacije
2. FAZA	misaone operacije – likovna aktivnost – likovno djelo

TABLICA 1. Dvije faze u razdoblju izražavanja složenim simbolima²⁸

U prvoj fazi, aktivnost koja proizvodi likovni rad potiče djecu da razmišljaju o svojim postupcima, mislima i emocijama. U drugoj fazi misaoni proces je uzrok za proizvodnju likovnog rada. Razdoblje tijekom kojeg djeca koriste složene simbole također se naziva razdobljem sheme. Uzrok tome je što se u to vrijeme simboli smatraju oblikom komunikacije, pa se dječji crteži koriste kao sredstvo komunikacije s djecom. Međutim, simboli imaju veću ulogu u komunikaciji sa sobom nego s drugima. Dijete prikazuje svijet onakvim kakvim ga

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

²⁸ Isto

prepoznaje, a ne onakvim kakav je doista. Crteži ove razvojne faze dječjeg likovnog stvaralaštva su složeni simboli koji se ne odnose na predmete u konkretnim situacijama, već na njihova svojstva ili radnje. To podrazumijeva da djeca koriste različite simbole za predstavljanje pokreta poput trčanja, mahanja, plesa ili za predstavljanje zvuka i glazbe. Iako još uvijek nemaju svijest o perspektivi i mjerilu, djeca na svojim crtežima počinju crtati liniju koja sugerira nebo i liniju koja sugerira tlo, a figure su ostavljene bliže rubu papira koji predstavlja tlo na kojem stoje. Grgurić i Jakubin navode da je najveća promjena u fazi sheme promjena prikaza ljudske figure, objašnjavaju kako je do toga došlo: „Prikaz glava-noge više nije točan, javlja se tijelo, ruke su uklonjene s glave i postavljene na tijelo. Noge su obično prikazane dvostrukom linijom, nakon čega slijede detalji o kosi i malim dijelovima odjeće.“²⁹ Kada djeca crtaju, obično koriste različite boje kako bi istaknuli detalje koji su im važni, biraju boje bez asocijacije na boju nečega određenog. Djetetovo vizualno pamćenje se povećava, a kao rezultat toga, dijete stvara vizualizacije koje koristi tijekom procesa crtanja i formiraju se šablone, poput kuće i sunca. Važno je zapamtiti da je djetetovo iskustvo reproducirano u mašti te da ono ne pokušava reproducirati točan oblik koji vidi.³⁰

²⁹ NADA GRGURIĆ, MARIJAN JAKUBIN., *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje*, Metodički priručnik, EDUCA, Nakladno društvo, Zagreb, 1996. (str. 52)

³⁰ Isto.

SLIKA 23. *Obitelj je na sigurnom*, olovka (6 g.)³¹

Crtež prikazuje nevrijeme, oluju i vjetar koji okružuje kuću.

SLIKA 24. *U igri*, olovka (4 g.)³²

Nacrtni likovi nasumce su raspoređeni po papiru. Okrenuti su naprijed kao da lebde.

4.3. RAZDOBLJE INTELEKTUALNOG REALIZMA

Intelektualni realizam razdoblje je dječjeg likovnog izražavanja koje se javlja između 6. i 11. godine djetetova života. Ovo razdoblje karakterizira prijelaz iz vrtića u osnovnu školu. Djeca ove dobi počinju oslikavati profil čovjeka i detaljnije prikazivati događaje i motive iz stvarnosti. Osim toga, postoje brojna individualna rješenja za pojedinačne zgrade, kuće, trgovine, ljude itd. Izražene emocije su složenije i raznovrsnije, a sposobnost korištenja likovnih i tehničkih elemenata je povećana.³³ U ovoj fazi dolazi do prikaza nekoliko metoda likovnog izražavanja, uključujući transparentno prikazivanje, prikazivanje radnji u fazama gibanja, emocionalne proporcije, odvijanja i preklapanja oblika te okomitu, obrnutu i poliperspektivu. Kod transparentnog prikaza se ono što se zapravo ne opaža također vidi na

³¹ NADA GRGURIĆ, MARIJAN JAKUBIN., *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje*, Metodički priručnik, EDUCA, Nakladno društvo, Zagreb, 1996.

³² Isto.

³³ Isto.

crtežu. Na primjer, dijete će prikazati trudnicu tako što će nacrtati trudnicu i bebu u trbuhu ili će prikazati kuću tako što će nacrtati cijelu unutrašnjost kuće kroz zidove.

SLIKA 25. *Moja je mama trudna i nosi u srcu bracu.* Olovka (5 g.)

SLIKA 26. *Lutka u tavanskoj sobi.* Olovka (5,5 g.)³⁴

Transparentnost prikaza, desno dodatni sadržaji izvan kuće koji se događaju u kući i kućica za ptice, vanjski prostor.

³⁴ NADA GRGURIĆ, MARIJAN JAKUBIN., *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje*, Metodički priručnik, EDUCA, Nakladno društvo, Zagreb, 1996.

Takav transparentni prikaz simulira učinak zida koji nedostaje i promatrač može interpretirati rad kao da je kuća prozirna. Emotivna proporcija dolazi do izražaja kada dijete prikazuje nešto što mu je od velike važnosti, odnosno prikazuje veličinu s obzirom na vlastitu privrženost, unatoč stvarnoj veličini toga što prikazuje. Prema tome možemo zaključiti da dijete ima subjektivno percipiran svijet. Preokretanje oblika uzrokovano je time što dijete ne mari za liniju tla, umjesto toga crta svaku figuru s vlastitom točkom tla time što okreće papir dok crta.

Koristi se i obrnuta perspektiva, koja prikazuje manjima stvari koje su bliže, a većima one koje su dalje, te poliperspektiva, koja prikazuje različite perspektive nekog predmeta, što znači da dijete crta predmet na način da se vidi kao da je gledan odozgo i sa strane u isto vrijeme. Uz ovu fazu vežemo više načina izražavanja (emotivna proporcija, transparentni prikaz, poliperspektiva), stoga se može smatrati i razdobljem kada se djeca izražavaju na puno različitih načina kako bi prikazali isti motiv.³⁵

4.4. RAZDOBLJE VIZUALNOG REALIZMA

Između 10. i 14. godine dijete ulazi u fazu koju nazivamo vizualnim realizmom. U tom razdoblju djetetov likovni izraz postaje sve više usmjeren na stvaranje realističnih prikaza predmeta. Likovni rad postaje detaljniji, a proporcije uravnoteženije. Dijete odmiče od konstruiranja rada dio po dio i počinje ga stvarati kao cjelinu. U ovoj se fazi mijenja i prikaz prostora uvođenjem različitih perspektiva poput geometrijske, zračne i kolorističke. Međutim, važno je napomenuti da ove karakteristike ponekad mogu umanjiti ljepotu i izražajnost djetetova spontanog umjetničkog izražavanja, jer počinju usvajati pristupe sličnije odraslima. Ovaj pomak u umjetničkom izražavanju često koincidira s uvođenjem formalnog likovnog obrazovanja. Kako djeca postupno uče o boji, atmosferi i geometrijskim perspektivama, neposrednost i izražajnost njihovih likovnih radova mogu se smanjiti. Počinju se više fokusirati na stvaranje realističnih prikaza. No, valja napomenuti da ne zadržavaju sva djeca snažnu želju za likovnim izražavanjem tijekom ove faze. Također je bitno napomenuti kako darovita djeca mogu napredovati kroz ovu fazu bržim tempom.³⁶

³⁵ Isto.

³⁶ Isto.

4.5. UTJECAJ OKOLINE NA LIKOVNI RAZVOJ DJETETA

Belamarić tvrdi da postoji mnogo načina da se kod djece probudi interes za vlastito izražavanje pojava u svijetu, a to su: usmjeravanje opažanja, aktiviranje sjećanja, zamišljanje, potvrđivanje, igra likovnim materijalima. Vođeno promatranje je najlakši način da se djeca potaknu na kreativnost. To se postiže postavljanjem pitanja, a dječje odgovore ne smijemo modificirati, već prihvatiti onakvima kakvi jesu. Aktiviranje sjećanja još je jedan način na koji odrasli mogu potaknuti kreativnost kod djece. Aktiviranje sjećanja održava iskustva i znanja koje djeca imaju govoreći o stvarima koje su spontano vidjeli i doživjeli ne tako davno. Mašta i ilustracija koriste se kao pomoć djeci u stvaranju novih verzija i slika poznatih događaja ili pojava. Mašta je sposobnost djeteta da različite ideje i pojmove iz nevidljivog dijela stvarnosti pretoči u vlastiti likovni izraz. Također ne smijemo zanemariti omogućavanje potrebnih materijala, zato što igre likovnim materijalima djeci daju osjećaj slobode u likovnom izražavanju i odabiru onoga što žele izraziti. Afirmirati vrijednost likovnog rada svakog djeteta znači potvrditi djetetu da je na pravom putu, stvarajući mu osjećaj slobode i motiviranosti.³⁷ Okolina također može imati i negativan utjecaj na likovni razvoj djeteta. Kada odrasli daju djeci bojanke, direktno pokazuju kako crtati, slikati ili modelirati određene oblike, to ometa dječju likovnu kreativnost i posljedično djeca napuštaju vlastite zamišljene oblike i oponašaju zadane naturalističke ili shematske predloške.

Belamarić govori o devet načina na koje odrasli ometaju dječje likovno stvaralaštvo, a to su: crtanje djeci, slikovnice za bojanje, ispravljanje dječjih oblika, izlaganje dječjih radova, vrednovanje i procjenjivanje likovnih radova, širenje shematskih oblika među djecom, komentiranje i prigovarivanje, prenaplašavanje vrijednosti, urednost i preciznost. Time se otežava dječje likovno stvaralaštvo jer je ugrožena i narušena djetetova uobičajena pasivnost te prirodan i svrhovit način opažanja, razumijevanja i stvaranja oblika.³⁸ Korekcijama djetetovih likovnih oblika narušava se djetetova perspektiva i stvara nesigurnost za samostalno oblikovanje formi. Zbog svoje jednostavnosti, bojanke se djeci lako urezuju u pamćenje i odatle se vraćaju kad god im zatreba neki slični oblik, a s time je ugrožen i razvoj kreativnosti i naglašena je shematizacija oblika. Ocjenjivanje i vrednovanje dječjih likovnih

³⁷ DOBRILA BELAMARIĆ, *Dijete i oblik*, Školska knjiga, Zagreb, 1986. (str. 256)

³⁸ Isto (str. 253)

radova onemogućuje njihov osjećaj slobode, a time i spontanost, odnosno sposobnost stvaranja. Komentari i pritužbe mogu potkopati djetetovu sposobnost i interes za likovni rad čineći ga nesigurnim ili previše opreznim.

Razvoj djeteta ne ovisi samo o vlastitim potencijalima, već i o ulozi odgoja i okoline. U psihologiji se najčešće objašnjavaju četiri vrste razvoja: fizički, kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj, koji uključuju razvoj osjetila, misli i kreativnosti, emocionalni i socijalni razvoj.³⁹ U razvoju djeteta razlikujemo kvalitativni stadij u kojem se umnožavaju i obogaćuju određene psihičke karakteristike i kvalitativni stadij u kojem se nakon prijelaznog razdoblja dostižu nove razine u razvoju djetetovih psihičkih karakteristika. Ova prijelazna razdoblja vrlo su važna u procesu rasta jer omogućuju da sljedeća faza razvoja bude bolja i da obrazovanje bude potpunije. Dok se dijete svestrano razvija, razvijaju se i njegove likovne sposobnosti.⁴⁰

5. LIKOVNO STVARALAŠTVO DJECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Predškolski uzrast može se podijeliti na mlađi (od 3 do 4 godine) i stariji (od 5 do 6 godina). Balić Šimrak u svom radu razmatra nekoliko pristupa u radu s djecom predškolske dobi. Za početak važno je uvažavati i prihvaćati autentični likovni izričaj kod djece, uzimajući u obzir njihove razvojne karakteristike. Omogućavanje pristupa raznim umjetničkim materijalima i tehnikama, dopuštajući djeci da istražuju i stvaraju također je bitna stavka. Osim toga, ključno je odvojiti vrijeme i prostor za likovne aktivnosti, kao i pomoći djeci da razviju specifične likovne vještine. Na kraju, neophodno je upoznavanje djece s likovnom umjetnošću kroz slikovne prikaze, reprodukcije te posjete galerijama i muzejima. Učitelji igraju ključnu ulogu u ovom procesu, osiguravajući usmjerenje i poticanje dječjeg likovnog razvoja. Dopuštajući djetetu da se slobodno likovno izražava, ne samo da imamo priliku steći dublje razumijevanje o tome tko su oni, već i svjedočiti njihovim istinskim likovnim kreacijama.

³⁹ LAURA BERK, Psihologija cjeloživotnog razvoja, 2008., Jastrebarsko: Naklada Slap.

⁴⁰ LAURA HERCEG, ANITA RONČEVIĆ, BOGOMIL KARLAVARIS, Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi, 2010., Zagreb: ALFA

Ovaj proces služi za poticanje djetetovog samopouzdanja i omogućuje nam da cijenimo njihov jedinstveni izraz.⁴¹

Motivi na crtežima djece predškolske dobi obično su pod utjecajem njihove dobi i stupnja razvoja, kao i njihove neposredne okoline. Važno je djecu izložiti različitim materijalima, alatima i površinama kako bi se potaknuo njihov likovni razvoj, budući da izbor motiva uvelike utječe na konačni ishod njihovih crteža. Uobičajeni motivi koji se pojavljuju kod djece koja su već savladala figuraciju uključuju životinje, načine prijevoza i druge elemente iz njihovog svakodnevnog života. Vrijedno je napomenuti da djeca često ne prikazuju stvari i predmete onako kako se pojavljuju u stvarnosti, već onako kako ih percipiraju i tumače na temelju vlastitih iskustava.

Stvaralački proces djece rane i predškolske dobi od izuzetne je važnosti, važniji je od likovnog produkta. Kroz njega mogu se uočiti emocije i ideje koje djeca gaje, a likovni radovi pružaju uvid u njihovo razmišljanje i njihovu jedinstvenu perspektivu na svijet. Pažljivim promatranjem crteža mogu se uočiti različiti aspekti djetetova emocionalnog i kognitivnog rasta, kao i njihova kreativnost i maštovitost.

Analizom likovnih radova djece predškolske dobi može se steći uvid u djetetov likovni razvoj i njegovu sposobnost prenošenja ideja kroz različite likovne elemente. Takva analiza uključuje procjenu djetetove upotrebe boja, oblika, linija, prostora i motiva, kao i njihove sposobnosti da skladno integriraju te elemente kako bi proizveli određenu kompoziciju. Osim toga, analizom dječjih likovnih radova odrasli mogu steći dragocjene uvide u djetetov unutarnji svijet i pružiti mu potrebnu podršku, motivaciju ili ponuditi djetetu program sukladan njegovim kognitivnim, motoričkim i likovnim sposobnostima.

⁴¹ ANTONIJA B. ŠIMRAK, Predškolsko dijete i likovna umjetnost, 2010., 16-17 (62-63), Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124737>

6. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je analizirati kako djeca predškolske dobi korespondiraju s apstraktnom umjetnosti, kako reagiraju na apstraktne dvodimenzionalne forme, prateći upotrebu likovnih elemenata, motive i reakcije na zadane ili slobodne teme. Bit korespondencije ogleda se u tome što dječja intervencija na slikama ne uključuje definirani način izražavanja te je dječja kreativnost u potpunosti oslobođena utjecaja odgojno – obrazovnih normi. Osim toga, konačni cilj istraživanja s djecom je analiza utjecaja dječjeg crteža na vlastiti likovni rad.

S obzirom na već spomenuto, dječji razvoj odvija se kroz nekoliko faza koje su određene različitim procesima i faktorima koji oblikuju njihovu svijest, odnosno u ovome slučaju njihove likovne sposobnosti. U ovom istraživanju očekuje se da će biti vidljivo likovno napredovanje kroz faze izražavanja primarnim i složenim simbolima, te početak faze intelektualnog realizma.

Smatram da je važno prikazati autentičnu kreativnost djece, koja proizlazi iz njihove jedinstvene perspektive i sposobnosti izražavanja svojih emocija i ideja kroz umjetnost. Ovim istraživanjem nastoji se istražiti vrijednost dječjeg crteža kao sredstva komunikacije i izražavanja te pridonijeti boljem razumijevanju kognitivnog i emocionalnog razvoja djece. Promatrajući način korištenja tehnike, njihov izbor boja, motiva i načina na koji definiraju oblike, nastojalo se shvatiti kakva je njihova reakcija na apstraktne podloge s obzirom na njihov uzrast. Konačno, stvaranjem konačne slike u interakciji sa djecom predškolske dobi te namjernim oponašanjem dječjeg crteža pratim napredak vlastitog razmišljanja o umjetničkom radu.

7. TIJEK ISTRAŽIVANJA

Moje istraživačko putovanje počelo je s namjerom da premostim razliku između neposrednog i iskrenog dječjeg stvaralaštva i vlastitog slikarskog procesa. U prošlosti sam pokušavao prenijeti svoje ideje kroz dječji crtež, ali je bilo očito da je rezultat bio isforsiran i da mu je nedostajala prava sloboda kakva se vidi u dječjoj likovnosti. Prepoznavši to, donio sam odluku da taj aspekt povjerim samoj djeci.

S obzirom na osobnu sklonost apstraktnom slikarstvu i uvjerenje da figuracija nije uvijek nužna za prenošenje estetike i poruke, vidio sam priliku spojiti svoj umjetnički izričaj s dječjim. Djeca predškolske dobi su posebno odabrana za ovaj projekt zbog njihove minimalne brige za estetiku, neopterećenost konačnim likovnim produktom i zbog toga jer vjerujem da bi kombiniranje njihovih crteža s mojim slikama meni moglo dati najzanimljivije rezultate.

Nadalje, kao netko tko se zanima za likovni razvoj djece, znao sam da će ova tema biti najprikladnija za moj vlastiti umjetnički napredak i istraživanje. Za početak sam izradio nekoliko apstraktnih slika koristeći slikarsku tehniku akrilne boje na kartonu. Kako bih dodatno istaknuo uključenost djece i potaknuo grupnu suradnju, odlučio sam radove napraviti u većim dimenzijama (140 x 200 cm). Svaka je slika bila komponirana kombinacijom geometrijskih i organskih oblika za koje sam vjerovao da će kod djece izazvati najintragantnije reakcije. Posebno me zanimalo kako će se oni postaviti u odnosu na forme i kompozicije te kako će s njima djelovati. Nakon što je ova faza završena, dogovorio sam se s gospođom Vlatkom Miletić, ravnateljicom Dječjeg vrtića Sušak, da se istraživanje provede u PO-u „Pčelice“. Prije samog kretanja za rad tražio sam suglasnosti roditelja i odgajatelja za ovo istraživanje koje je bilo u skladu s etičkim kodeksom istraživanja s djecom. Uzbuđena i nestrpljiva, djeca su me srdačno dočekala i jedva su čekala započeti proces crtanja. Vrijedno je napomenuti da je ovaj segment rada s djecom trajao u kraćim razdobljima, više od 2 dana, jer je njihov raspon pažnje ograničen.

Prvog dana djeca su s oduševljenjem krenula s radom te su bila podijeljena u grupe od petero djece po slici. Odgajateljici sam prije početka rada dao upute za izradu crteža to jest teme koje bi trebale biti podijeljene po slikama. Unatoč tome što je odgajateljica zadala određene

teme za pojedine slike, djeca su u svoje likovne radove ipak uključila nepovezane motive. Suzdržao sam se od sugestija, jer je svrha praktičnog dijela bila promatrati ne samo likovni razvoj djece, već i cjelokupni stvaralački proces djece predškolske dobi. Djeci je tijekom rada bio značajan izbor boja jer su uvidjela da su određene boje manje vidljive na određenim podlogama. Ovo zapažanje ih je navelo da prepoznaju važnost kontrasta u učinkovito izražavanju vlastitog likovnog jezika. Nakon deset minuta rada, koncentracija djece bi popustila, bilo je potrebno malo motivacije, koju sam davao pohvalama, a ne uputama ili prijedlozima za promjene. Drugi dan bio je odraz prvoga, s djecom koja su željno iščekivala priliku za ponovno crtanje, a neka su čak razmišljala o temi prije mog dolaska. Primijetio sam da djevojčice pokazuju povećanu sklonost likovnom izražavanju, čak i u mlađoj dobi. Osim toga, primijetio sam da djeca u dobi od 2 do 4 godine, koja su još uvijek u fazi izražavanja primarnim simbolima, više oponašaju i imitiraju moje djelovanje koje sam napravio na apstraktnim podlogama (Prate smjer linija, koriste se sličnim bojama itd.). Kako djeca malo odrastaju, između 5 i 7 godina, njihov se fokus pomiče prema predstavljanju subjekata iz stvarnog svijeta ili vlastitim maštovitim kreacijama. Međutim, oni još uvijek uključuju figurativne elemente unutar apstraktne pozadina koje sam zadao. Nakon što su dovršili njihov dio rada, napravili smo zajedničku fotografiju, opraštajući se s dragim uspomenama i novim iskustvom (većim za mene).

8. ANALIZA LIKOVNIH RADOVA

SLIKA 27. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 28. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

Na ovom radu podloga je izvedena u plavoj boji te rad nije definiran s linijama i geometrijskim oblicima. Djeca su na ovo reagirala slaganjem slobodnih kompozicija, a motivi su slični kao i na prošlom radu (kuća, sunce, drveće itd.) Zanimljivo je što na ovom radu vidimo pokušaj otiskivanja, to jest ocrtavanja ruku i stopala, što ima direktnu asocijaciju sa špiljskim slikarstvom. Na ovoj podlozi nije bila zadana linija tla, no djeca su je sama stvorila. Ovaj rad napravljen je u više boja, a najviše su povezane s bojama iz prirode. Plavu pozadinu djeca su vidjela kao nebo, a njihovi elementi samo su nadovezivanje na isto. Zanimljivo je kako su otisci ruku napravljeni u sredini slike i time je pažnja promatrača odmah usredotočena na taj dio.

	djeca rane predškolske dobi (2 – 4 g.)	djeca starije predškolske dobi (4 – 7 g.)
1. kriterij: upotreba likovnih elemenata	popunjavanje prostora linijama i mrljama, kombinacija više boja, fokus je više na popunjavanju plohe nego na boji	obrisne linije, ispunjavanje ploha, stvaranje linije tla, fokus na centar kompozicije (otisci ruku)
2. kriterij: likovni motiv	apstraktni motiv (djeca nisu imenovala nacrtano), crteži su većinom smješteni na rub formata	figurativni elementi: sunce, obitelj, kuća, auto, drvo, ljuljačka. otisci ruku i nogu (poveznica sa špiljskim slikarstvom), ispisivanje imena prijatelja ili obitelji
3. kriterij: reakcija na zadanu temu – tema nije zadana	prepuštanje srednjeg dijela formata starijoj djeci, ispunjavanje prostora koji nije popunjen (tema nije bila zadana)	prikazivanje svakodnevnog života i onoga što ih okružuje, izražavanje simbolima za osjećaje; srce – ljubav, sunce – toplina, otisak ruke – trag prisutnosti (tema nije bila zadana)

TABLICA 2. Analiza likovnih radova djece po zadanim kriterijima

SLIKA 29. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

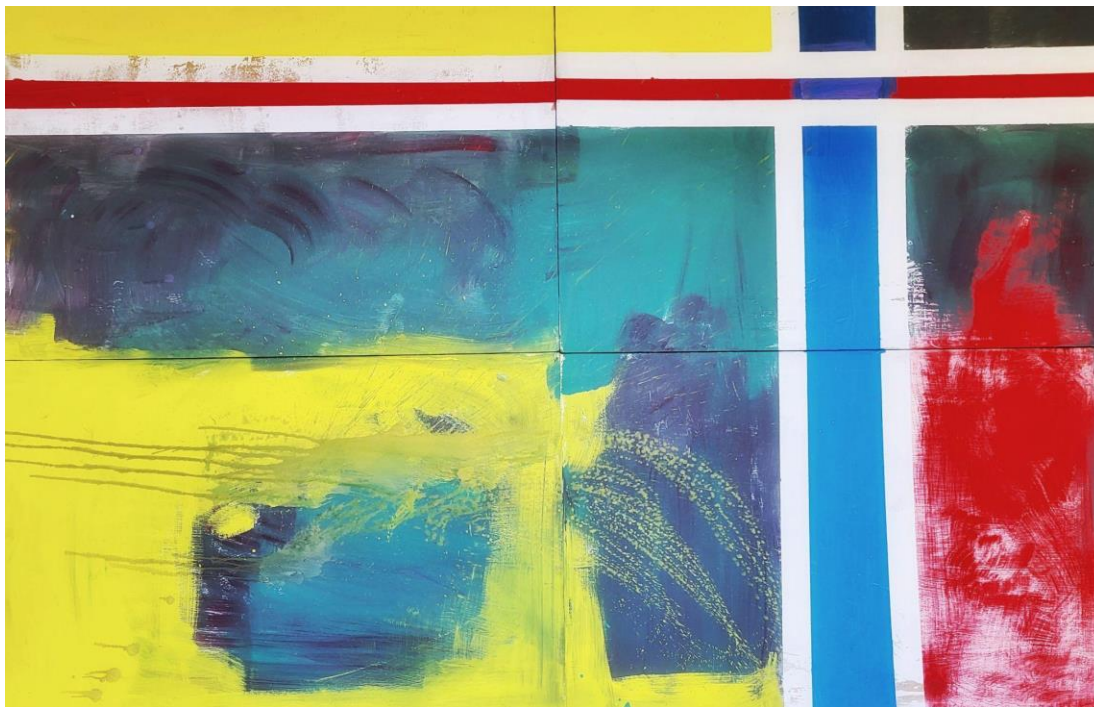

SLIKA 30. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

Za ovu sliku bila je zadana tema „Obitelj“. Ne vidimo jasno definirane motive koji se mogu poistovjetiti sa zadanom temom, no u sredini kompozicije javlja se naznaka nacrtane kuće što bi moglo sugerirati na povezanost s temom obitelji. Na ovom radu crveni kvadrat okupira pažnju promatrača, a također i djece koja su radili na ovoj apstraktnoj podlozi. Možemo vidjeti da se najviše motiva nalazi u crvenom kvadratu te da je fokus djeci bio gotovo isključivo na tome. Kada sam prije spominjao kako djeca pokušavaju imitirati moj rad, to možemo vidjeti kod ljubičaste podebljane linije koja se prostire gotovo preko cijelog rada, a prezentira pokušaj oponašanja kvadrata koji sam naslikao. Lijevo sa strane također vidimo linije koje su napravljene od strane djece koja su trenutno u fazi izražavanja primarnim simbolima. Kao i prije navedeno, odabir boja djeci je jedna od bitnijih stavki. Na bijeloj pozadini korištene su hladne boje, a na tamnijim dijelovima, ili djelovima koji su jako kontrastni na pozadinu koristili su svijetle ili tople pastelne boje.

	djeca rane predškolske dobi (2 – 4 g.)	djeca starije predškolske dobi (4 – 7 g.)
1. kriterij: upotreba likovnih elemenata	imitacija oblika (kvadrat), korištenje svijetlih boja na jarkim površinama, a tamnih na bijeloj pozadini (važnost jakog kontrasta)	korištenje kontrastnih boja, ispunjavanje nacrtanih predmeta bojom (cvijet)
2. kriterij: likovni motiv	apstraktni motiv (djeca nisu imenovala nacrtano), motivi nisu povezani s temom, nema intervencije desnom dijelu slike (previše boja, a malo čistih površina za rad)	figurativni elementi nisu toliko naglašeni no mogu se primijetiti prikazi cvijeta i kuće (desno od kvadrata i u kvadratu)
3. kriterij: reakcija na zadanu temu - Obitelj	imitacija već zadane slikarske podloge (crveni kvadrat), oblici na zadanju apstrakciji su više bitni nego sama tema (tema rada: Obitelj)	vlastita predodžba svijeta oko sebe, crtanje kuće kao poveznice sa temom, starijoj djeci bila je zanimljivija ideja mlađe djece, odnosno imitacija zadanog kvadrata

TABLICA 3. Analiza likovnih radova djece po zadanim kriterijima

SLIKA 31. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 32. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

Tema ovog rada bila je „Crtanje žmireći“. Djeca su se pridržava pravila crtanja bez gledanja tek prvih nekoliko minuta. Kasnije je došlo do radoznalosti kako su njihovi prijatelji napravili svoje crteže te je u fokusu bilo da i oni što bolje naprave svoje radove. Na ovoj slici postavio sam okomite i horizontalne linije u različitim bojama s ciljem da vidim kako će djeca po tome intervenirati. Kao i na nekoliko ostalih radova djeca su te linije iskoristila kao linije tla. U grupnom radu svako je dijete bilo okrenuto s jedne strane podloge no također možemo primijetiti da je sa svake strane linija iskorištena kao oslonac za određeni motiv. Pojavljuju se kvadrati koji organske apstraktne forme pokušavaju pretvoriti u geometrijske, a boja većinom ima ulogu ispunjavanja figura te nagovještanja detaljnije strukture istih. Ako bolje proučimo sliku, možemo vidjeti nekoliko potpisa djece koji sugeriraju naziv subjekta na slici, odnosno voljene osobe ili prijatelje iz vrtića.

	djeca rane predškolske dobi (2 – 4 g.)	djeca starije predškolske dobi (4 – 7 g.)
1. kriterij: upotreba likovnih elemenata	korištenje plave boje (imitacija), linija ima veću važnost od plohe, korištenje kontrasta (gornji desni kut - bijelo na tamnome, gornji lijevi kut - tamno na svijetlom)	obrisne linije, plohe u boji, korištenje boja za opisivanje predmeta, ocrtavanje zadanih organskih formi u geometrijske oblike
2. kriterij: likovni motiv	apstraktni motiv (djeca nisu imenovala nacrtano), crtanje po rubovima formata (šaranje)	figurativni elementi: sunce, čovjek, kuća, imena, motiv krune se pojavljuje na više radova u istom obliku (shematiziran prikaz)
3. kriterij: reakcija na zadanu temu – Crtanje žmireći	imitacija već zadane slikarske podloge, nitko nije slikao žmireći, tema u potpunosti zanemarena	vlastita predodžba svijeta oko sebe; crtanje žmireći trajalo je maksimalno dvije minute, kasnije dolazi do ignoriranja teme te uspoređivanja crteža

TABLICA 4. Analiza likovnih radova djece po zadanim kriterijima

SLIKA 33. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

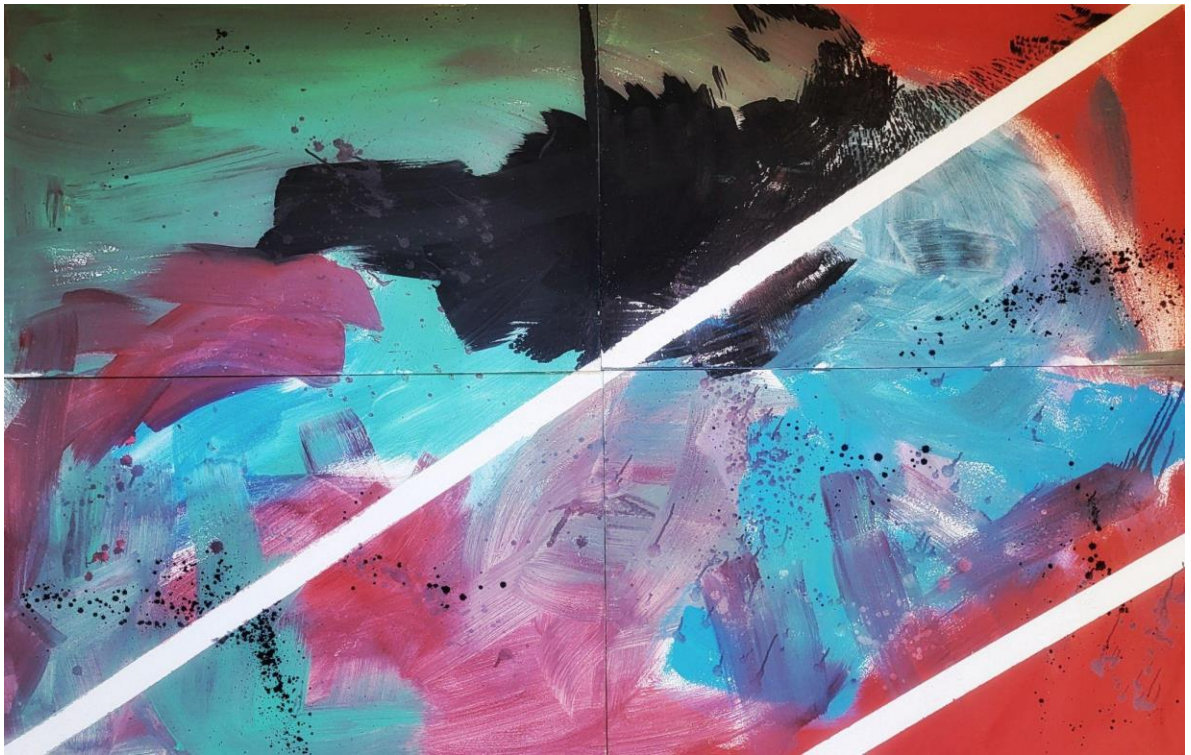

SLIKA 34. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

Na ovom radu prevladavaju organske apstraktne forme po kojima su djeca crtala figurativne elemente te simbole. Neki od motiva koji prevladavaju su: sunce, obitelj, kuće i simboli srca koji upućuju na ljubav. Na donjem dijelu slike pojavljuje se nekoliko nacrtanih kuća, a zanimljivo je to što se baš oko tih kuća nalaze horizontalne linije koje djecu asociraju na doživljaj tla. Bijela boja većinom je korištena na hladnim bojama pozadine kako bi motiv više došao do izražaja. Možemo vidjeti fazu šaranja u kojoj djeca nekontrolirano barataju linijama to jest. zanemaruju estetiku kompozicije i samog motiva. Također možemo vidjeti kako neka djeca bolje barataju perspektivom (kuća u sredini kompozicije), dok dolje u lijevom kutu možemo vidjeti nepravilno suženje krova to jest obrnutu perspektivu.

	djeca rane predškolske dobi (2 – 4 g.)	djeca starije predškolske dobi (4 – 7 g.)
1. kriterij: upotreba likovnih elemenata	imitacija linija, popunjavanje prostora linijama	obrisne linije, plohe u boji, korištenje boja za opisivanje predmeta
2. kriterij: likovni motiv	apstraktni motiv (djeca nisu imenovala nacrtano)	figurativni elementi: sunce, obitelj, kuća
3. kriterij: reakcija na zadanu temu – Tema nije zadana	imitacija već zadane slikarske podloge (tema nije bila zadana)	vlastita predodžba svijeta oko sebe (tema nije bila zadana)

TABLICA 5. Analiza likovnih radova djece po zadanim kriterijima

SLIKA 35. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 36. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

Tema ovog rada nije definirana. Dijagonalne linije na ovoj slici upotpunosti su poremetile dječju percepciju onoga što bi trebali na podlozi likovno izraziti. Vidimo da je gotovo cijeli rad napravljen u nedefiniranim linijama koje ne mogu naći liniju tla, a samim time isključen je i figurativni izraz motiva. Također vidimo da su boje gotovo jednolične, a fokus je pao na pokret i šaranje. Na ovom radu nije bila definirana tema no i da jest, mislim da to ne bi uveliko mijenjalo situaciju izražavanja. U donjem lijevom kutu može se vidjeti mala naznaka oblika glave, no zanemarivo s obzirom na ostale radove koji su u puno većoj mjeri uključivali figurativni likovni izraz.

	djeca rane predškolske dobi (2 – 4 g.)	djeca starije predškolske dobi (4 – 7 g.)
1. kriterij: upotreba likovnih elemenata	korištenje raznih boja, ovaj nije rađeno samo po rubu papira, već po cijeloj kompoziciji, razmišljanje o kontrastu	upotreba linija svjetlijih boja, slobodna kompozicija, perspektiva nigdje nije naglašena
2. kriterij: likovni motiv	apstraktni motivi, kružno šaranje, nema određene linije tla, popunjava se cijeli prostor	većinom apstraktni motivi, odnosno šaranje, u donjem lijevom kutu vidimo naznaku glave koja je ispunjena bojom
3. kriterij: reakcija na zadanu temu – Tema nije zadana	popunjavanje prostora linijama, reakcija na zadanu apstrakciju je nedefiniranost i sloboda kompozicije	nije bitna tema niti motiv, već ispunjavanje prostora, na bijelim linijama nije intervenirano

TABLICA 6. Analiza likovnih radova djece po zadanim kriterijima

SLIKA 37. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

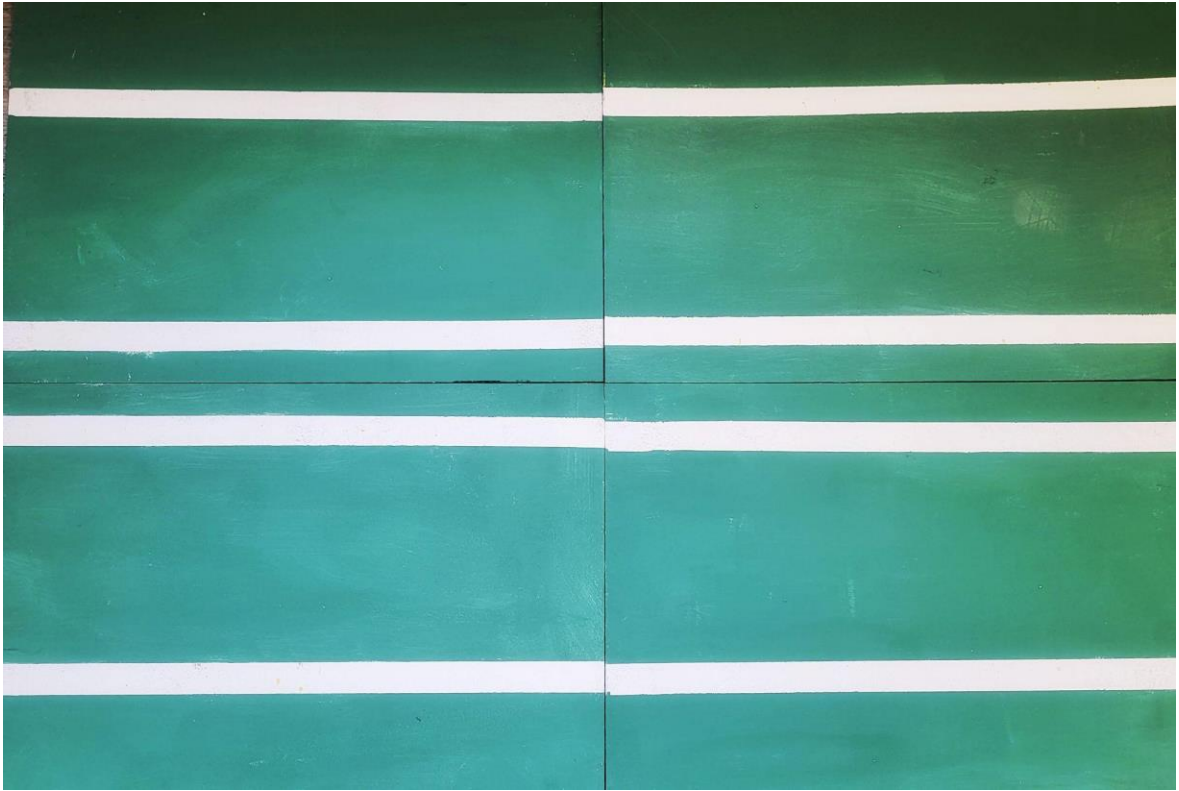

SLIKA 38. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

Tema ove slike nije bila definirana, stoga su djeca mogla birati motive koje god žele. Na ovom radu vidimo najviše motiva životinja, a pojavljuju se i neki novi kao što je zastava Ujedinjenog Kraljevstva. Ovaj motiv nije toliko stran, već se u jednom radu pojavljuje iscrtavanje kvadratića koji bi predstavljali polja kao na hrvatskom grbu. Što se tiče boja, ja sam koristio komplementarni kontrast ljubičaste, a vidim da se djeca nisu toliko fokusirala na odabir boja, već na samo popunjavanje prostora pozadine. Možemo vidjeti i dvije bijele horizontalne linije koje su odgovor ili imitacija mojih vertikalnih linija.

	djeca rane predškolske dobi (2 – 4 g.)	djeca starije predškolske dobi (4 – 7 g.)
1. kriterij: upotreba likovnih elemenata	korištenje raznih boja, slobodna kompozicija, razmišljanje o kontrastu, crtež definiran linijama, a ne plohamama	upotreba raznih boja, slobodna kompozicija, na nekim dijelovima ima popunjavanja ploha no fokus je na liniji
2. kriterij: likovni motiv	apstraktni motivi (šaranje), dvije bijele horizontalne linije kao odgovor na već dvije zadane vertikalne, simboli srca	shematizirani prikaz krune (već se pojavljivalo), nekoliko prikaza životinja i sunca
3. kriterij: reakcija na zadanu temu – Tema nije zadana	popunjavanje prostora linijama, reakcija na zadane vertikalne linije	vlastita predodžba svijeta oko sebe, pojavljivanje shematiziranih prikaza sa ostalih radova na drugu temu, odnosno određenu temu

TABLICA 7. Analiza likovnih radova djece po zadanim kriterijima

SLIKA 39. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

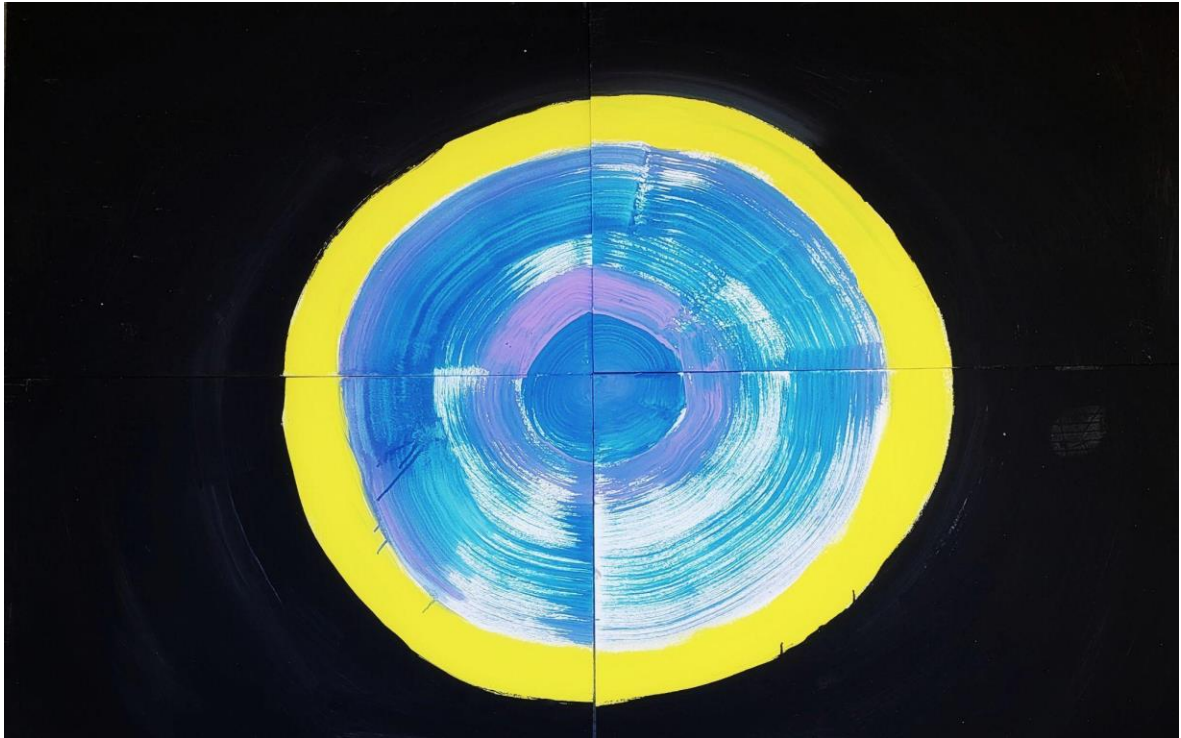

SLIKA 40. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

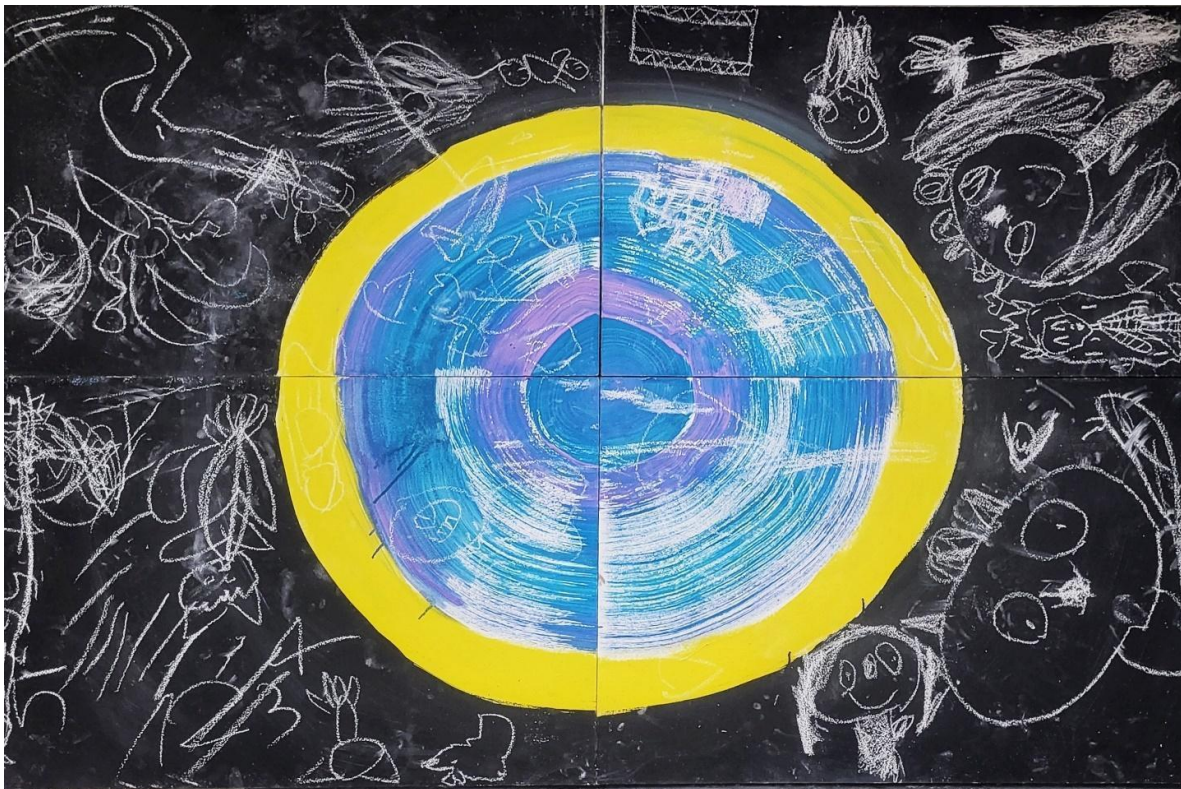
Tema ove slike bila je „Sport“. Djeca nisu toliko bila opterećena motivom, no nekoliko njih povezalo je tu temu s vlastitim iskustvom. Na gornjoj desnoj strani slike možemo vidjeti dječje igralište koje je nacrtano iz ptičje perspektive. Vjerojatno ne bih prepoznao ovaj motiv da nisam slušao dijete dok priča o tome što crta. Između gornjih bijelih linija možemo vidjeti imitaciju tih istih, a također je zanimljivo to što su na cijelom radu bijele linije gotovo netaknute. Time možemo zaključiti da si djeca pronalaze format po kojem rade unutar zadanih linijskih smjernica.

	djeca rane predškolske dobi (2 – 4 g.)	djeca starije predškolske dobi (4 – 7 g.)
1. kriterij: upotreba likovnih elemenata	korištenje nekoliko boja (uglavnom svijetlih), naznaka vertikalne perspektive, linija kao glavno sredstvo izražavanja	korištenje nekoliko boja (uglavnom svijetlih), ptičja perspektiva (igralište), linija kao glavno sredstvo izražavanja
2. kriterij: likovni motiv	apstraktni motivi, šaranje između zadanih bijelih linija, motivi nisu određeni	crtanje reketa i igrališta (tako su mi rekli)
3. kriterij: reakcija na zadanu temu – Sport	popunjavanje prostora linijama, izbjegavanje bijelih linija, tema im nije bitna	vlastita predodžba svijeta oko sebe, pridržavanje teme, ali bez slabog fokusa

TABLICA 8. Analiza likovnih radova djece po zadanim kriterijima

SLIKA 41. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 42. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

Tema ove slike nije bila definirana, no tehnika jest. Zadano je bilo raditi samo s bijelom kredom. Time sam htio da se dobije kontrast, i da motivi budu vidljiviji. Motivi su raspoređeni većinom po crnom dijelu slike a kada dođu do kruga u sredini, tu staju. Najbolji primjer toga je cesta u gornjem lijevom kutu. Dok su djeca radila ovaj rad, primijetio sam da oni mlađi ulaze u okvir kruga te da si ne postavljaju granice za svoj likovni prikaz. Ta djeca još nisu oblikovana „školskim“ načinom razmišljanja, i ne veličaju estetiku kao glavnu stavku likovnog rada.

	djeca rane predškolske dobi (2 – 4 g.)	djeca starije predškolske dobi (4 – 7 g.)
1. kriterij: upotreba likovnih elemenata	korištenje samo bijele boje (kreda), kružna kompozicija (praćenje već zadane apstrakcije), isticanje važnosti kontrasta	korištenje samo bijele boje (kreda), kružna kompozicija (praćenje već zadane apstrakcije), isticanje važnosti kontrasta, perspektiva zanemarena
2. kriterij: likovni motiv	većinom šaranje no vidi se postepeni prelazak na figurativnost, lijevu stranu kompozicije rade mlađa djeca, a desnu starija (što je i vidljivo)	figurativni elementi: sunce, čovjek, kuća, imena, Na ovom radu najveći fokus je na ispisivanje riječi i imena, kada jedno ili dvoje djece počnu pisati, ostali im se pridružuju
3. kriterij: reakcija na zadanu temu – tema nije zadana	popunjavanje prostora linijama, reakcija na zadane apstraktne plohe	vlastita predodžba svijeta oko sebe, tekstualna igra

TABLICA 9. Analiza likovnih radova djece po zadanim kriterijima

SLIKA 43. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 44. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

Tema ovog rada bila je „More“. Iako na prvi pogled ne vidimo motive koji bi se mogli povezati s morem, ima ih poprilično dosta. Preko cijelog rada vidimo valovite horizontalne linije koje predstavljaju valove. Unutar tih linija može se vidjeti nekoliko crteža riba koje su negdje veće, a negdje manje veličine. Bijeli krug u desnom kutu slike bio je crni krug kada sam ja napravio podlogu. Kad je dijete počelo ispunjavati taj krug bijelom bojom, pitao sam ga zašto to radi. Odgovorilo mi je da sunce nije tamno nego svijetlo. Ovim razmišljanjem možemo zaključiti da dijete povezuje oblik sa stvarima iz prirode te se nadovezuje na temu mora.

	djeca rane predškolske dobi (2 - 4 g.)	djeca starije predškolske dobi (4 – 7 g.)
1. kriterij: upotreba likovnih elemenata	korištenje raznih boja, slobodna kompozicija, razmišljanje o kontrastu, crtež definiran linijama, a ne plohami	korištenje raznih boja, slobodna kompozicija, razmišljanje o kontrastu, crtež većinom definiran linijama, ali ima i ispunjenih ploha
2. kriterij: likovni motiv	većinom apstraktni motivi, osim valova, kružno šaranje, nema određene linije tla, popunjava se cijeli prostor, bojanje već zadanog crnog kruga u bijelo	možemo vidjeti nekoliko figurativnih motiva povezanih sa temom; ribe, valovi, brod
3. kriterij: reakcija na zadanu temu - More	nije toliko fokus na temi koliko na izražavanju pokretom (veliki valovi)	pridržavanje teme, ali većinom se pojavljuje shematizirani prikaz nekoliko najpoznatijih predmeta povezanih sa temom “more”

TABLICA 10. Analiza likovnih radova djece po zadanim kriterijima

9. UTJECAJ DJEČJEG STVARALAŠTVA NA VLASTITI LIKOVNI NAPREDAK

Sama ideja za povezivanjem vlastitog slikarstva i dječje likovnosti došla je zbog opterećenosti kako bi nešto trebalo izgledati i kako mogu utjecati na rad da bude što bolji. Dok sam promatrao djecu kako crtaju, shvatio sam da oni uopće nisu opterećeni konačnim produktom, već je proces rada najbitnija stavka u tijeku likovnog stvaralaštva. Htio sam usvojiti takvo razmišljanje te sam se i sam počeo baviti jednostavnim formama i dječjim simboličkim prikazima okoline. Moram priznati da sam doista uživao u procesu izrade svojih prvih slika, no opet sam imao predrasude sam prema sebi te sam se osjećao kao da radim „s maskom”. Radovi su imali dozu humora i bila je povećana zanimacija za njima, pogotovo kada bi bili izloženi u nekom pristojnom izložbenom prostoru ili galeriji.

SLIKA 45. Imitiranje dječjeg crteža 1

SLIKA 46. Imitiranje dječjeg crteža 2

S vremenom sam odlučio prestati oponašati dječji likovni izričaj te sam takve stvari prepustio djeci predškolskog uzrasta. Na početku, glavni cilj mi je bio vidjeti kako moje slikarstvo može utjecati na dječje likovno izražavanje, ali kasnije sam shvatio da dječja spontanost može više utjecati na moj slikarski napredak i razmišljanje. Odabrao sam djecu predškolskog uzrasta baš zbog toga što mislim da nisu stavljeni u “kalup” obrazovanja, odnosno shematizacija im nije uvijek najbitnija stavka pri izradi likovnog rada, pogotovo onim mlađima. Htio sam više naučiti o razmišljanju djece pri procesu rada, o ideji za konačni produkt i o tome kako se osjećaju dok se likovno izražavaju. Ova zadnja stavka mi je na kraju bila od najveće vrijednosti, a to je zbog toga što smatram da sam do sada umjetnost i likovno izražavanje gledao “krivim očima”. Smatram da je umjetnost u današnje vrijeme previše “sterilna” te da se likovni proces degradira u odnosu na veličanje konačnog produkta. Mislim da do toga dolazi zbog davanja prevelike važnosti materijalnom, a ne učenju.

U ovom radu s djecom shvatio sam da uistinu nije potrebno mariti za materijalni, konačni produkt, već za ono što sam proživio dok sam ga stvarao. Zato tema ovog rada i jest “Utjecaj dječjeg stvaralaštva na vlastiti slikarski proces”, a ne na vlastiti konačni produkt.

Dok sam promatrao djecu kako crtaju po mojim apstraktnim podlogama, shvatio sam da je komunikacija jedan od bitnijih faktora u radu. Sami sebi bi davali izazove, poticali se pohvalama i kritikama te bi na neki način radili kratke analize nakon svakog završenog motiva. Pomislio sam kako grupni rad uvelike pomaže pri stvaranju likovnog rada, te sam to probao povezati sa sobom osobno. Smatram da bi se umjetnici trebali savjetovati, kritizirati i “natjecati”. Pod natjecanje ne mislim na mržnju ili primitivno upiranje u vlastiti cilj, već na poticaj za bolje stvaralaštvo i ideje. Smatram da sam u ovom grupnom radu s djecom sudjelovao i ja. Naučio sam kako dijeliti svoje kompozicije s nekim, kako se nadopunjavati bojama, kako likovno komunicirati i kako biti strpljiv u procesu izrade, kada ostali sudionici nisu. Ovo su samo neke stvari koje će mi koristiti za moj daljnji likovni razvoj, a tu je još toga mnogo više. Smatram da je odluka o tome da jedan dio svoga rada u potpunosti prepustim djeci bila ispravna, no s time ne kažem da je prijašnji proces razmišljanja bio pogrešan. Na kraju ovog istraživanja mogu reći da je suradnja s djecom u likovnom kontekstu uveliko utjecala na moje razmišljanje o likovnom stvaralaštvu i umjetnosti. Opuštenost i uživanje pri stvaranju likovnog djela elementi su koje sam poprimio od djece, a volja za istraživanjem i eksperimentiranjem tu je uvijek bila, a nadam se da će i ostati.

10. ZAKLJUČAK

Na kraju ovog istraživanja možemo zaključiti da postoje poveznice između apstraktne umjetnosti i stvaralačkog procesa djece predškolske dobi, iako se likovni radovi djece i radovi umjetnika ne mogu na jednak način vrednovati. Brojni umjetnici su svjesno oponašali dječji crtež, gradeći tako osobni umjetnički izričaj. Isto tako, dječji crtež može upotpunjavati apstraktnu umjetnost te prikazati samu srž ideje načina apstraktnog oblikovanja i naracije. Dijete u različitim fazama kako likovnog, tako i općeg razvoja, drugačije prenosi svoje likovno mišljenje i intervenira u skladu sa likovnim razdobljem u kojem se nalazi. Može se reći da i umjetnici tijekom različitih umjetničkih razdoblja tijekom svog života različito percipiraju pojam umjetnosti i njene ideologije. Ovim istraživanjem došlo se do zaključka da djeca u mlađim dobnim skupinama pokušavaju kopirati već zadane likovne elemente, dok oni malo stariji kroz te elemente modeliraju vlastiti imaginarni svijet ili osvrta na stvarnost. U ranim fazama dječjeg razvoja, to jest u fazi izražavanja primarnim simbolima, djeca se fokusiraju na pokret i liniju. U toj fazi nema zamaranja sa figuracijom i estetikom likovnog rada, već je bitno prenošenje osjećaja te uživanje u likovnom stvaralaštvu. Bitan im je kontrast i jarka boja. Kada govorimo o upotrebi likovnih elemenata, možemo vidjeti sličnosti između faze izražavanja primarnim simbolima i apstraktnog slikarstva. U ostalim fazama razvoja djeca se više baziraju na shematizirani prikaz te estetika figurativnosti više nije zanemariva. Ova faza je meni bitna zbog same dječje intervencije po mojim podlogama. Vidimo da apstrakcija dosta utječe na izbor, a najviše smještaj motiva na zadanim podlogama. Kada analiziramo nastale radove koji su nastali, vidimo koliko različite faze razvoja djece predškolskog uzrasta utječu na konačni rezultat. Primjerice, djeca koja su još u fazi izražavanja primarnim simbolima, fokusiraju se na imitaciju mojih likovnih elemenata, te im je to najbolja vodilja za njihovo vizualno rješenje. Djeca koja su u fazi izražavanja složenim simbolima, pa i ona starija, prikazuju figurativne motive koji se većinom tiču povezanosti s njihovim životom (najbolji prijatelj, imena, kuća...) te iste motive smještaju u različite odnose na cijeloj kompoziciji kao reakciju na zadanu pozadinu. Na kraju ovog istraživanja, zaključio sam da dječja sloboda izražavanja može unaprijediti moj likovni razvoj i razmišljanje. Dječja sposobnost da se slobodno i kreativno izraze, bez ograničenja i unaprijed postavljenih pravila, omogućila mi je da sagledam likovno izražavanje iz potpuno

nove perspektive. Njihova originalnost i inovativnost, koju su pokazali u svojim radovima, potaknuli su me na razmišljanje o pristupima i tehnikama u vlastitom slikarskom procesu. Ova interakcija ne samo da je obogatila moje buduće likovno stvaralaštvo nego je i proširila moje razumijevanje i vrednovanje likovnog izražavanja djece predškolske dobi.

Iz svega navedenog može se zaključiti sljedeće:

Mlađa djeca:

- rade apstraktne motive,
- imitiraju likovne elemente,
- fokusiraju se na proces rada,
- naglašavaju kontraste.

Starija djeca:

- rade figurativne motive, povezane sa svakodnevnim životom,
- shematiziraju,
- koriste slova,
- popunjavaju plohe.

Ovo potvrđuje faze likovnog razvoja prema autorima navedenim u teorijskom dijelu.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. DOBRILA BELAMARIĆ, *Dijete i oblik*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
2. LAURA BERK, *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2008.
3. LAURA HERCEG, ANITA RONČEVIĆ, BOGOMIL KARLAVARIS, *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*, ALFA, Zagreb, 2010.
4. MIŠKO ŠUVAKOVIĆ, *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Horetzky, Zagreb Vlees & Beton, Ghent, 2005.
5. NADA GRGURIĆ, MARIJAN JAKUBIN., *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje*, Metodički priručnik, EDUCA, Nakladno društvo, Zagreb, 1996.
6. PENELOPE J. E. DAVIES, WALTER B. DENNY, FRIMA FOX HOFRICHTER, JOSEPH JACOBS, ANN M. ROBERTS, DAVID L. SIMON, *Jansonova povijest umjetnosti*, 2007., Varaždin, 2021.
7. ŽARKO DOMLJAN (glavni urednik), *Enciklopedija Hrvatske Umjetnosti*, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1995.

Članci:

1. ANTONIJA B. ŠIMRAK, Predškolsko dijete i likovna umjetnost, u: *Dijete, vrtić, obitelj*, 16-17, (2010.), 62-63, preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124737>
2. ROGER FRY, An Essay in Aesthetics, 1909, u: *Art in theory*, 1 (1992.), 75-82.

Web izvori:

1. Artnet, Jean-Michel Basquiat, <https://www.artnet.com/artists/jean-michel-basquiat/>, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)
2. Britannica, Paul Klee, <https://www.britannica.com/biography/Paul-Klee>, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)
3. Christie's, Jean-Michel Basquiat: Warrior, <https://ar.christies.com/upclose-warrior/index.html>, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)
4. Guggenheim, Paul Klee, Red Balloon, <https://www.guggenheim.org/artwork/2143>, (pristupljeno 13. lipnja 2024.)
5. Harvard Art Museum, Hot Pursuit, <https://harvardartmuseums.org/collections/object/227564>, (pristupljeno 20. lipnja 2024.)
6. Impart Art, Red Balloon by Paul Klee Between the Geometric and the Urban, <https://www.impartart.net/education-blogs/paul-klee-the-red-balloon-1922/>, (pristupljeno 13. lipnja 2024.)
7. Kazimir Maljevič: Žuto, narančasto, zeleno, 1914., Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/maljevic-kazimir>. (pristupljeno: 12. lipnja 2024.)
8. Khan Academy, Mondrian, Composition with Red, Blue and Yellow, <https://www.khanacademy.org/humanities/ap-art-history/later-europe-and-americas/modernity-ap/a/mondrian-composition>, (pristupljeno: 13. lipnja 2024.)
9. MoMa, Jackson Pollock, One: Number 31, 1950.g., <https://www.moma.org/collection/works/78386> (pristupljeno: 12. lipnja 2024.)

10. MoMa, The Many Lives of El Lissitzky's *Proun 19D* (1920 or 1921), <https://post.moma.org/the-many-lives-of-el-lissitzkys-proun-19d-1920-or-1921/>, (pristupljeno: 13. lipnja 2024.)
11. Štimac Goran: Biografija, <https://stimacgoran.weebly.com/>, (pristupljeno: 28. lipnja 2024.)
12. THE MET, Jean Debuffet, Jean Paulhan, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/489963>, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)
13. Vasilij Kandinski: Prvi apstraktni akvarel (1910, Ekspresionizam), https://www.mozaweb.com/hr/Extra-Slike-Vasilij_Kandinski_Prvi_apstraktni_akvarel_1910_Ekspresionizam-42505 (pristupljeno: 13. lipnja 2024.)
14. Zihher.hr, Jackson Pollock - umjetnik koji je slikao ono što i sam jest, <https://www.zihher.hr/jackson-pollock-umjetnik-koji-je-slikao-ono-sto-i-sam-jest/> (pristupljeno: 13. lipnja 2024.)
15. Wikimedia Commons, Hot Pursuit by Paul Klee, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hot_Pursuit_by_Paul_Klee,_1939,_colored_paste_and_oil_on_paper_on_jute_-_Fogg_Museum,_Harvard_University_-_DSC01604.jpg, (pristupljeno: 20. lipnja 2024.)

POPIS SLIKA

SLIKA 1. Vasilij Kandinski, Apstraktni akvarel, 1910. g.,

https://www.mozaweb.com/hr/Extra-Slike-Vasilij_Kandinski_Prvi_apstraktni_akvarel_1910_Ekspresionizam-42505

SLIKA 2. Jackson Pollock, One: Number 31, 1950. g.,

<https://www.moma.org/collection/works/78386>

SLIKA 3. Kazimir Maljevič, Yellow, orange, green, 1914.g.,

<https://www.enciklopedija.hr/clanak/maljevic-kazimir>.

SLIKA 4. Piet Mondrian, Composition with Red, Blue and Yellow, 1930. g.,

<https://www.khanacademy.org/humanities/ap-art-history/late-europe-and-america/modernity-ap/a/mondrian-composition>

SLIKA 5. Paul Klee, Red Balloon, 1922.g., <https://www.guggenheim.org/artwork/2143>,

SLIKA 6. El Lissitzky, Proun 19D, 1920.g, <https://post.moma.org/the-many-lives-of-el-lissitzkys-proun-19d-1920-or-1921/>,

SLIKA 7. Paul Klee, Hot pursuit, 1939. g.,

<https://harvardartmuseums.org/collections/object/227564>

SLIKA 8. Kadar sa slike 34. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktnu podlogu

SLIKA 9. Joan Miro, Signs and Meteors, 1958. g.,

<https://www.guggenheim.org/artwork/8519>

SLIKA 10. Kadar sa slike 38. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktnu podlogu

SLIKA 11. Kadar sa slike 38. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktnu podlogu

SLIKA 12. Slavko Kopač, Cvjećarica II, 1973. g., <https://proleksis.lzmk.hr/32343/>

SLIKA 13. Kadar sa slike 42. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

SLIKA 14. Jean Debuffet, Jean Paulhan, 1946. g.

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/489963>

SLIKA 15. Kadar sa slike nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

SLIKA 16. Jean – Michel Basquiat, Warrior, 1982. g. <https://ar.christies.com/upclose-warrior/index.html>

SLIKA 17. Kadar sa slike 32. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

SLIKA 18. Kadar sa slike 32. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

SLIKA 19. Goran Štimac, Žuti buket, 2005. g., Nezaborav a/b, Galerija KORTIL, 2005. (str. 47)

SLIKA 20. Kadar sa slike 44. nastale na radionici u vrtiću intervencijom djece na apstraktne podloge

SLIKA 21. Prvi pokušaj. Olovka (2 g.)

SLIKA 22. Udarno risanje. Olovka (2 g.), Titrajno risanje. Olovka (2 g.) , Kružno risanje. Olovka (2 g.)

SLIKA 23. Obitelj je na sigurnom, olovka (6 g.)

SLIKA 24. U igri, olovka (4 g.)

SLIKA 25. Moja je mama trudna i nosi u srcu bracu. Olovka (5 g.)

SLIKA 26. Lutka u tavanskoj sobi. Olovka (5,5 g.)

SLIKA 27. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 28. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

SLIKA 29. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 30. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

SLIKA 31. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 32. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

SLIKA 33. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 34. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

SLIKA 35. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 36. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

SLIKA 37. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 38. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

SLIKA 39. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 40. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

SLIKA 41. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 42. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

SLIKA 43. Apstraktna podloga po kojoj djecu nisu intervenirala

SLIKA 44. Intervencija djece po apstraktnoj podlozi

SLIKA 45. Imitiranje dječjeg crteža 1

SLIKA 46. Imitiranje dječjeg crteža 2

SLIKA 47. Proces rada djece

SLIKA 48. Proces rada djece

SLIKA 49. Proces rada djece

SLIKA 50. Proces rada djece

SLIKA 51. Zajednička fotografija

POPIS PRILOGA

Prilog 1. Primjer suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju - za roditelje

Prilog 2. Primjer suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju - odgajatelji vrtića

Prilog 3. Primjer suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju - za ravnateljica vrtića

Prilog 4. Uputa za odgajatelje

Prilog 5. Dokumentacija sa održanih radionica

Prilog 1. Primjer suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju - za roditelje

Mario Puškarić, 2.g. diplomskog studija Likovne pedagogije
Sveučilište u Rijeci, Akademija primijenjenih umjetnosti
mpuskarić2@student.uniri.hr
mob. 097 6839 569

roditeljima/skrbnicima

Molba za sudjelovanje djeteta na radionici crtanja/slikanja te korištenja fotografija procesa likovnog rada za potrebe diplomskog rada

Poštovani roditelji/skrbnici,

Student sam 2. godine diplomskog studija Likovne pedagogije na Akademiji primijenjenih umjetnosti u Rijeci. U procesu sam izrade diplomskog rada na temu "UTJECAJ DJEČJEG STVARALAŠTVA NA VLASTITI SLIKARSKI PROCES". Kako i sam naslov govori, bavim se proučavanjem dječjeg crteža i likovnim razvojem djece. Na mojim već započetim slikarskim podlogama djeca bi trebala intervenirati crtajući pastelnim bojama prema zadanim temama. Također mi je cilj potaknuti kreativnost djece te prikazati nastanak dječjeg crteža u predškolskoj dobi.

Ova radionica bila bi provedena u dječjem vrtiću (ime vrtića) pod nadzorom odgajatelja/odgajateljica u trajanju od 120 minuta. Likovni pribor i materijali biti će osigurani, tako da djeca nisu obvezna nositi ništa sa sobom.

Istraživanje je u potpunosti u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom, te je osigurana zaštita privatnosti i anonimnost svakog djeteta. U diplomskom radu neću navoditi imena, ali mi je bitno prikazati proces rada.

Ovim putem Vas **molim za suglasnost** da Vaše dijete sudjeluje u radionici odnosno da proces rada (fotografije) i same radove priložim isključivo u mom diplomskom radu.

Unaprijed hvala!
Mario Puškarić

Suglasnost roditelja/skrbnika za sudjelovanje djeteta na likovnoj radionici i korištenje likovnih uradaka te fotografija procesa rada, u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom –
Za potrebe diplomskog rada "Utjecaj dječjeg stvaralaštva na vlastiti slikarski proces".

Ime i prezime djeteta

Potpis roditelja/skrbnika

Prilog 2. Primjer suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju - odgajatelji vrtića

Mario Puškarić, 2.g. diplomskog studija Likovne pedagogije
Sveučilište u Rijeci, Akademija primijenjenih umjetnosti
mpuskarić2@student.uniri.hr
mob. 097 6839 569

Odgajatelju/ici

SUGLASNOST ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Poštovani,

Student sam 2. godine diplomskog studija Likovne pedagogije na Akademiji primijenjenih umjetnosti u Rijeci. U procesu sam izrade diplomskog rada na temu "UTJECAJ DJEČJEG STVARALAŠTVA NA VLASTITI SLIKARSKI PROCES". Kako i sam naslov govori, bavim se proučavanjem dječjeg crteža i likovnim razvojem djece. Na mojim već započetim slikarskim podlogama djeca bi trebala intervenirati crtajući pastelnim bojama prema zadanim temama. Također mi je cilj potaknuti kreativnost djece te prikazati nastanak dječjeg crteža u predškolskoj dobi.

Ova radionica bila bi provedena u Dječjem vrtiću Sušak, pod Vašim nadzorom, u trajanju od 120 minuta. Likovni pribor i materijali biti će osigurani, tako da djeca nisu obvezna nositi ništa sa sobom.

Istraživanje je u potpunosti u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom, te je osigurana zaštita privatnosti i anonimnost svakog djeteta. U diplomskom radu neću navoditi imena, ali mi je bitno prikazati proces rada. Likovni uradci i fotografije procesa rada bit će priloženi isključivo u mom diplomskom radu.

Ovim putem Vas molim za **suglasnost** za sudjelovanje u istraživanju.

Unaprijed hvala!
Mario Puškarić

Suglasnost odgajatelja/ice Dječjeg vrtića Sušak za sudjelovanje u istraživanju
za potrebe diplomskog rada "Utjecaj dječjeg stvaralaštva na vlastiti slikarski proces".

Potpis odgajatelja/ice:

Prilog 3. Primjer suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju - za ravnateljica vrtića

Mario Puškarić, 2.g. diplomskog studija Likovne pedagogije
Sveučilište u Rijeci, Akademija primijenjenih umjetnosti
mpuskaric2@student.uniri.hr
mob. 097 6839 569

Ravnateljici

SUGLASNOST ZA PROVOĐENJE ISTRAŽIVANJA U DJEČJEM VRTIĆU SUŠAK

Poštovani,

Student sam 2. godine diplomskog studija Likovne pedagogije na Akademiji primijenjenih umjetnosti u Rijeci. U procesu sam izrade diplomskog rada na temu "UTJECAJ DJEČJEG STVARALAŠTVA NA VLASTITI SLIKARSKI PROCES". Kako i sam naslov govori, bavim se proučavanjem dječjeg crteža i likovnim razvojem djece. Na mojim već započetim slikarskim podlogama djeca bi trebala intervenirati crtajući pastelnim bojama prema zadanim temama. Također mi je cilj potaknuti kreativnost djece te prikazati nastanak dječjeg crteža u predškolskoj dobi.

Ova radionica bila bi provedena u Dječjem vrtiću Sušak, pod nadzorom odgajatelja/odgajateljica, u trajanju od 120 minuta. Likovni pribor i materijali biti će osigurani, tako da djeca nisu obvezna nositi ništa sa sobom.

Istraživanje je u potpunosti u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom, te je osigurana zaštita privatnosti i anonimnost svakog djeteta. U diplomskom radu neću navoditi imena, ali mi je bitno prikazati proces rada. Likovni uradci i fotografije procesa rada bit će priloženi isključivo u mom diplomskom radu.

Ovim putem Vas molim **za suglasnost** da istraživanje provedem u Vašoj ustanovi

Unaprijed hvala!
Mario Puškarić

Suglasnost ravnateljice Dječjeg vrtića Sušak za provođenje istraživanja
za potrebe diplomskog rada "Utjecaj dječjeg stvaralaštva na vlastiti slikarski proces".

Potpis ravnateljice:

•

Prilog 4. Uputa za odgajatelje

- Vrijeme rada: 40 minuta / po danu
- Materijali: bijela kreda, pastelne boje
- Dimenzije podloga: 140x200 cm
- **Slike s definiranim temama rade se posljednje**
- **Važno je NE sugerirati djeci kako da rade (samo zadati temu).**

Uputa za sliku 29. – Crtanje pastelnim bojama

Tema: Obitelj

Uputa za sliku 31. – Crtanje pastelnim bojama

Tema: Crtanje žmireći

Uputa za sliku 35. – Crtanje pastelnim bojama

Tema nije definirana

Uputa za sliku 37. - Crtanje pastelnim bojama

Tema nije definirana

Uputa za sliku 39. – Crtanje pastelnim bojama

Tema: Sport

Uputa za sliku 41. – Crtanje bijelom kredom

Tema nije definirana

Uputa za sliku 43. – Crtanje pastelnim bojama

Tema: More

Prilog 5. Dokumentacija sa održanih radionica

SLIKA 47. Proces rada djece

SLIKA 48. Proces rada djece

SLIKA 49. Proces rada djece

Slika 50. Proces rada djece

SLIKA 51. Zajednička fotografija